

LA
VIDA
DE
LLATZER
DE
TORMES

BARCELONA

LA VIDA DE
LLATZER DE TORMES

Tabu N. 133539

2º Ed. catalana que no tengo
registrada en parte alguna.
Tiene una introducción
de Antoni Balleba-Tuyell
Muy raro.
N

T 1143378
C.

LA VIDA DE
EUSTACIO DE TORRES

LA VIDA DE
LLATZER
DE TORMES

PER

DIDAC HURTADO

DE MENDOZA

IMPREMTA ALTÉS

Barcelona

1924

LA VIDA DE
L'ATZER
DE TORMES

PER
DIDAC HURTADO
DE MENDOZA

IMPRESA EN

BARCELONA

1824

*F*ou «*La vida de Llätzer de Tormes*» la primera manifestació de la novel·la picaresca; i per molt que tingué notables successors i imitadors prou enginyosos, ningú ha pervingut a ofuscar la justa popularitat que aquella té ben acreditada.

Veritat és que son autor, *En Didac Hurtado de Mendoza*, no cuidà tantost de publicar-la; perquè tenint-la ja escrita vers l'any 1525, a la edat de 22 anys, com estudiava a Salamanca, no aparegué impresa fins el 1553 a Ambères, i encara ocultant el seu nom i fins el de la persona a qui anava endreçada tota l'obra, degut segurament a una molt important i delicada comissió que aleshores tenia encomanada.

Més de trenta edicions o traduccions de tan inestimable joiell s'han donat a la llum, essent una de les produccions qui per son meravellós enginy i per la seva especialitat serà sempre llegida amb gust i admirada dels intel·ligents. Perquè nosaltres, sentint-nos incli-

nats a interpretar les obres més genials i d'amenada literatura, escrites en alguna de les llengües germanes de la nostra, ens havem proposat de traduir aquesta amb la major puntualitat possible, convençuts de tota la importància que d'aital comparació deuria reportar.

Devem tan solament fer constar la nova divisió per capítols en el present trasllat introduïda. En l'original, a més d'estar dividit en set tractats de molt desigual extensió, els darrers epígrafs no corresponen exactament al lloc on són posats. I així havem procurat donar a tota l'obra una subdivisió més natural i raonada. Es d'advertir que el capítol XXI, o darrer tractat que porten algunes edicions, no és del primer autor, sinó d'un inconegut qui, amb ben poc encert, va escriure'n la Segona Part.

A. BULBENA-TOSELL (*)

(*) *Pròleg de la primera edició catalana publicada l'any 1892, i que ara, aquella esgotada, graciosament el traductor ens ha permès fer-ne la segona edició posada en normes i espurgant-ne de l'original mitja dotzena de paraules malsonants i que no afecten en res en tota l'obra.*

PROLEG

(DE L'AUTOR)

A mi apar bé que coses tan assenyalades, i per ventura jamai oïdes ni vistes, vinguin a notícia de molts, i no sien sepultades baix la llosa de l'oblit; doncs podria succeir que algú, llegint-les, hi trobés quelcom agradable, i els qui no profundisen tant hi prenguessin delit. I per ço diu Plini, que no hi hà llibre, per dolent que sia, que no tinga alguna cosa bona: majorment que no tothom té un mateix gust, com hi hà qui fa escarafalls de coses que d'altres s'hi daleixen; i així, veiem coses poc preuades d'alguns, que per altres no ho són. Perquè ninguna cosa no s'hauria de rompre ni malmetre (si molt detestable no fós), ans convindria que es divulgúés, sobretot no por-

tant perjudici, i podent-ne treure algun fruit. Doncs, si així no fós, molt pocs escriurien a útil de un sol home, puix no es fa sens treball, i volen, ja que el passen, obtenir-ne gallardó, no amb diners, sinó amb què es vegin i llegeixin llurs obres, i, si així ho mereixen, els hi sien alabades. I a propòsit d'açò, diu Tuli: La glòria cria les arts. Qui es creu que el soldat qui és primer al fer-se la escalada té en més avorrició la vida? Ningú per cert; ans el desig de lloança l'obliga a exposar-se al perill. I així, en les arts i lletres és lo mateix. Predica excel·lentment el teòleg, i és home qui desitja molt el profit de les ànimes; emperò demaneu a sa mercè, si li sap gréu com li diuen: «Oh quant meravellósament ho ha fet vostra reverència!» Justà molt malament el senyor tal, i donà la cota d'armes al joglar perquè el lloava d'haver manejat molt bones llances: què hauria fet si fós veritat?

I tot va d'aquesta manera: perquè reconeixent jo no ésser més sant que mos veïns, d'aquesta poquedat que en aquest estil groller escric no em pesarà gens ne tinguin participació i s'hi deportin tots els qui algun plaer hi trobaran,

i que vegin com viu un home a despit de tantes aventures, perills i adversitats.

A vostra mercè suplico vulgui rebre tan mesquí servei de les mans d'aquell qui el faria més abundós, si son poder i desig es concordessin. I puix vostra mercè escriu que li escrigui i doni engrunat el fet molt per menut, he del·liberat no agafar-lo del mig, sinó del començament perquè es tingui completa notícia de ma persona, i així mateix perquè considerin els qui heretaren noble patrimoni quant poc els és degut, ja que fortuna fôu amb aquells parcial, i quant més no feren els qui, essent-los contrària, amb força i manya remant arribaren a venturós port.

CAPITOL PRIMER

Conta Llätzer la seva vida i de qui fôu fill.

**Amors d'Antònia Pérez, sa mare,
amb el negre Zayd.**

DONCS sàpiguen primerament, que jo só fill de Tomàs Gonzàlez i d'Antònia Pérez, naturals de Teixares, lloc de Salamanca. Me diuen Llätzer de Tormes, per ésser nascut dins el riu d'aquest nom, i fôu de la següent manera:

Mon Pare (que Déu el perdó) tenia a son càrrec cuidar d'un molí qui està a la vora del Tormes, de on fôu, passat de quinze anys, moliner; i trobant-se allí ma mare, s'esdevingué mon infantament, de manera que amb veritat puc dir d'ésser jo nascut en el dit riu.

Era jo encara minyó de vuit anys, quan donaren les culpes al meu pare de certes sangries amb mala intenció fetes als sacs dels qui allà anaven a moldre, per lo qual fôu prè; i ho confessà, i no ho negà, sofrint persecució per justícia. Confio en Déu que està en la glòria,

perquè en l'Evangelí tenen aitals el nom de benaventurats.

En aquest temps s'armà un estol contra els moros, en el qual mon pare, trobant-se aleshores desterrat per ocasió de l'esmentat desastre, fent de bagatger a un cavaller, hi anà; i amb son senyor, com a lleial criat, passà d'aquesta vida. La meva mare, vídua, veient-se sola, sens marit ni adjutori algun, determinà amparar-se a la gent de bé, i de conformar-se a llur manera de viure honestament. Per ço, se'n vingué a viure a la ciutat, on llogà una caseta, es posà per cuinera d'alguns estudiants, i rentava la roba a certs palafreners del comanador de la Magdalena. De manera que, anant-hi sovint a feinejar, féu coneixença amb un negre d'aquells qui cuidaven dels animals. Aquest, algunes vegades venia a casa nostra amb l'excusa de comprar ous, i entrava a casa. A la primeria de venir, em sabia gréu, i em feia pòr en veure la color i carota que tenia; però així que m'adoní de què amb les seves visites millorava la pitança, m'anà guanyant el cor, perquè sempre portava pa, algun palpís, i a l'hivern llenya per escalfar-nos.

De manera que, continuant les visites i amistança, aquell negre es convertí en mon padrastre, i ma mare va donar-me un gentil negret a qui jo bressava i feia callar.

Encara recordo que, estant un dia mon negre padrastre amanyagant l'infantó, en veure el nin que ma mare i jo érem blancs, i son pare no, se'n anava de pòr vers la mare, i assenyalant-lo amb el dit, deia; «Mare, el papu». I ell respongué tot rient: «ah, bordegàç!» Jo encara que criatura, vaig fixar-me en aquella paraula de mon germanet, i diguí entre mi: «Quants n'hi deu haver al món qui fugen d'altres perquè no es veuen a si mateixos».

Volgué nostra sort que el Zayd (era aquest el nom del negre padrastre) despertà una sospita al majordom, i ben esbrinat, es trobà que furtava la meitat justa de l'ordi que per al bestiar li donaven; el segó, llenya, estrijols, draps i mantes dels cavalls, roba blanca, tot ho feia fonedíç, i quan altra cosa no tenia a mà, desferrava els animals; i amb això socorria la meua mare perquè pogués criar mon germanet. De tot quant he dit hagueren proves, i encara més, perquè jo vaig ésser interrogat amb menaces, i com a criatura responia, i descobria temerós tot el què sabia, àdhuc certes ferradures que, per ordre de ma mare, havia venudes jo a un ferrer. Fóu el pobre padrastre açotat, enllefernat (*) i desterrat, i a ma mare condemnaren per sen-

---

(*) Càstig que es donava amb greix bullent.

tència, no-res-menys dels acostumats cent açots, a no posar més els peus a casa del susdit comanador. Per temor de perdre-ho tot, la pobre dona féu el cor fort i complí la sentència, i per esquivar perills i sostraure's de males llengües, se'n anà a servir als qui aleshores vivien a l'hostal de la Solana, i allà, soferint mil impropèris, acabà de criar mon germanet fins que sabé caminar. En açò, ja jo era grandaçot, que anava a comprar vi i candeles per als hostes, i altres coses que em manaven.

CAPÍTOL II

**Com Llätzer fou posat al servei d'un cec.
Quina llei d'home era aquest. Les males
passades que ambdós
es jugaven.**

EN aquest temps vingué a posar a l'hostal un cec, a qui pareixent-li que jo fóra apte a guiar-lo, va demanar-me a la mare; la qual a ell m'encomanà, dient-li com era fill de un bon home qui per exalçament de la fè havia mort en la batalla dels Gelves, i confiava ella en Déu que seria jo tan bò com el meu pare, i li pregava que em tractés bé i que curés de mi. El cec li respongué que així ho faria, i que em tindria no com a un criat seu, sinó com a fill propri; en açò, jo comencí a servir i a guiar aquest nou i vell senyor.

Com estiguéssim encara alguns dies a Salamanca, trobant el meu senyor que el guany no era prou, acordà anar-se'n d'allà. A l'hora de nostra partida, me'n vaig anar a veure la mare, i, plorant tots

dos, em donà la seva benedicció, i digué: «Fill meu, ja sé que no et veuré més; mira d'èsser bò, i que Déu et guïi; jo t'he criat, amb bon senyor t'he posat, no et fiis de ningú.» I amb això vaig anar-me'n al meu senyor qui estava esperant-me.

Partírem de Salamanca, i en arribant al pont, a l'entrar, hi ha un animal de pedra qui quasi té forma d'un bou. El cec m'hi féu atançar, i posat allí, em digué: «Llàtzer, para la orella en aquest bou, i oiràs gran brogit dedins. Jo amb tota senzillesa vaig acostar-m'hi, creient que era així; i com el cec conegué que tenia mon cap tocant a la pedra, apretant fortment la mà, féu-me donar tan bella testarrada en el diable de bou, que més de tres dies me durà la dolor de la banyada. I tot rient-se de la burla que m'havia jogada, em digué:

«Ximple, ten en compte que el criat d'un cec ha de saber un xic més que el diable». Me semblà com si aquell instant me despertí de la innocència en què com a infant, adormit vivia, i diguí entre mi: «Gran veritat diu aquest, em convé doncs fer l'ull viu i traure'm la son de les orelles, i puix veig-me sol, caldrà pensar com em puga valdre a mi mateix.

Prosseguírem nostre camí, durant el qual m'ensenyà en breus dies el *caló*. El cec, veient el meu bon enginy, prenia-hi gran plaer, i em deia: «D'or ni argent jo

no te'n puc donar, però consells per viure, molts te'n ensenyaré». Així fou; que, après de Déu, aquest em donà la vida, i que éssent cec m'il·luminà i guià en la carrera del viure. Molt em plau de referir-vos semblants petiteses, per a mostrar quanta de virtut no tenen els homes qui saben muntar estant davall, i quant de vici els qui es deixen abaixar trobant-se alts.

Doncs tornant al meu bon cec, i referint les seves coses, haveu de saber que, des de que Déu creà el món, no en féu un altre de més astut ni més fi de nas. En son ofici era una àliga: sabia de cor cent i tantes oracions; amb tò baix, reposat i molt clar, feia ressonar tota l'església on resava: un posat de cara humil i devota tenia quan resava, sense fer ganyotes amb la boca ni amb els ulls, com molts tenen per costum. No-resmenys, tenia altres mil formes i maneres per fer caure diners. Deia que sabia oracions per molts i diferents efectes: per les dones xorques, per aquelles qui eren mal casades, que fossin estimades de llurs marits, etc., etc. En qüestió de medecina, deia que Galeno no en sabé ni la meitat de lo que ell per mal de queixal, desmais i mal de mare. Finalment, si algú li deia que patia d'un mal, encontinent responia: feu això, fareu allò, poseu a bullir tal herba, preneu

tal arrel. Per ço tothom li anava darrera, i sobretot dones, qui a tot quant els deia donaven fè: d'elles treia gran profit amb les manyes que dic, i guanyava ell més en un mes que cent cecs en un any. Vull també que sapigueu, que, a pesar de tot quant adquiria i arreconava, no he vist mai un home tan avar i mesquí; tant, que em feia morir a mi de fam, i a sí no socorria amb el menester. Dic-vos en veritat que, si amb la meva argúcia i bones manyes no hagués sabut enginyar-me, ja fora mort de fam cent vegades; però a pesar d'ésser ell tan maliciós i aixerit, li segava l'herba sota el peu, de manera que sempre, o les més de les vegades, me'n portava la millor part. A tal intent, li jogava algunes burles endiablates, les quals aniré relatant, si bé no totes a favor meva.

Portava ell el pà i totes les altres coses dintre un sarró de lli que es tancava amb una anella de ferre amb el seu pany i clau; i al ficar i treure les coses ho feia amb tal precaució i tan justet, que no bastaria tot el món a minvar-li'n gens ni mica. Jo prenia aquella misèria que em donava i en menys de dues queixalades era coll avall; i després que tancava el pany i estava descuidat, pensant que jo estava distret en altres coses, per una petita costura d'un costat del sarró, que sovint descosia i tornava a cosir, sangrava

l'avar farcell treient-ne, no engrunes de pà, sinó bones llesques, i salsitxes i carnsalada; i així cercava ocasió oportuna per restaurar-me, no del cori-mori, sinó de l'endiablada estretor que el malvat cec em feia passar.

Tots els diners que li podia sostraure de poc en poc i furtar, els portava sobre meu en mitges malles; i si el feien resar i li donaven malles, com ell no tenia vista, encara no n'havia amollat una el qui la hi donava, que ja jo la tenia llençada a la boca i la mitja malla amanida, que, per molt amatent que fós a allargar la mà, restava pel meu canvi ja minvada en la meitat justa de sa valua. Planyia's el mal cec, perquè així amb el palp aviat la coneixia, i sentia que no era sencera, i deia: «Què diable ho fa? d'ençà que tu estàs amb mi no em donen sinó mitges malles, i d'abans me'n donaven alguna de sencera, i àdhuc algun morabetí. Deus ésser tu la causa d'aquesta desgràcia». També ell abreujava el resar, i la meitat de l'oració no acabava, puix em tenia manat que, en allunyant-se el qui la hi feia dir, li estirés la punta de la caputxa. Jo així ho feia; i ell tot seguit tornava a cridar, dient: «Facin resar tal i tal oració,» com solen dir.

CAPÍTOL III

**De les diferents maneres i ardots de què
es valgué Llâtzer per beure's el vi del cec,
reben-ne, però, a la fi, un
sever càstig.**

SEMPRE que menjàvem, el cec tenia costum de posar-se al costat seu un pitxellet (*) de vi: jo molt de pressa l'agafava, feia-li un parell de petons, sense soroll, i el posava a son lloc. Mes açò no em durà gaire, perquè en les tirades ell coneixia la falta, i per tenir més segur el vi, jamai després desamparava el pitxell, ans el tenia agafat per la nansa. Emperò no hi havia pedra iman que així tirés tant el ferre com jo amb una palla de sègol, que per aquell servei tenia amanida, la qual ficant-la a la boca del pitxell i xuclant el vi el deixava a les fosques. Si bé que, essent el trutxa tan astut, em penso que em va sentir, i d'allí avant mudà

(*) En castellà jarrillo, de l'arabià «djarra». Doncs no volent admetre en català l'equivalent «gerro», s'ha substituït per «pitxell» o per «pot», com a nom genèric.

d'intent; perquè posant-se'l entre les cames, el tapava amb una mà, i així bevia sens recel.

Com que jo estava acostumat al vi, tot m'hi desfeia; i en veure que aquell artifici de la palla no em servia de res ni em valia, resolguí fer al fons del pitxell un rajolí i foradet, i amb prou compte tapar-lo amb una boleta de cera. A l'hora de menjar, fent veure que tenia fred, em posava entre les cames del pobre cec a escalfar-me en aquell poc caliu que teníem; i amb la calor d'ell, fósa la cera, per ésser molt poca, prompte començava a degotar-me dins la boca, la qual jo posava de tal manera, que malviatge si se'n perdia gota. Quan el pobret anava a beure no hi trobava res: eixia de test, es maleïa, i engegava al botavant el vi del pitxell, no sabent què podia ésser. «No em direu, mestre, que jo us el bega, li deia, puix no el traieu de les mans». Tantes i tantes vegades va girar i palpar el pot, que trobà la font, i va caure del ruc; però féu veure com si no se'n hagués adonat. Un altre dia després, amb l'intent de xumar el meu pot, com de costum, no pensant amb el dany que se m'esperava ni que el malvat cec em sentís, em posí com solia aleshores que rebia aquelles dolces tirades, posat de boca en l'aire, amb els ulls mig aclucats per recrear-me millor amb la saborosa licor. Conegué l'enfurismat

cec que aquella era l'hora de venjar-se de mi, i amb tota sa força, alçant amb les dues mans el dolç i amarc pot, el deixà caure sobre ma boca valent-se (com dic) de tot son poder; de manera que el pobre Llätzer, qui res d'açò s'esperava, ans bé estava, com altres vegades, confiat i alegre, veritablement li semblà que el cel, amb tot lo que hi hà, li havia caigut dessobre. El copet fôu tal, que em féu perdre l'esma i els sentits, i la pitxellada tan gran, que els seus troços se'm clavaren a la cara, nafrant-me-la en diferents indrets, i va trencar-me les dents, sens les quals fins avui dia m'he quedat.

D'aquella hora ençà tinguí mala voluntat al malvat cec; i per molt que em volia, amanyagava i curava, vaig conèixer que havia trobat gust amb el cruel càstig. Em rentà amb vi les ferides que amb els bocins del pitxell m'havia fetes, i mig rient em deia: «Què te'n sembla Llätzer? Açò que et posà mal et cura i dóna salut», i altres agudeses que pel meu gust no ho eren. Així que em vegí guarit de ma cara, feta una negra torradora, i blaus, considerant que el cruel cec amb poques batzegades com aquella se desfaria de mi, volguí jo desfer-me d'ell; però no vaig donar-me tanta pressa, per fer-ho més amb peus de plom i profit meu.

Encara que jo volgués posar-me sobre

mi i perdonar-li el cop de pot, no ho permetia el mal tractament que el cruel cec de llavors ençà em donava; perquè sens causa ni motiu em castigava donant-me patacades i estirant-me els cabells. I si algú li deia per què em tractava tan malament, tot seguit referia la feta del pitxell, dient: «Vos penseu que aquest meu criat és un babau? Doncs vejau si el dimoni fóra capaç de fer semblant entremaliadura». Els qui el sentien, tot fent-se creus, deien: «Mireu! quí diria d'un minyó tant petit tanta dolenterial!» I reien molt de la meva manya, i deien-li: «Castigueu-lo, castigueu-lo! que Déu vos ho premiarà». I ell amb tal consell no feia pas altra cosa.

I perquè jo el portava sempre pels camins més dolents; i a posta per fer-li pendre mal i dany, si hi havia pedres pel mig d'elles; si fang, per allà on era més tóu; que baldament jo no anés per la part més seca, tant se me'n donava buidar-me un ull amb tal que es buidessin tots dos del qui no en tenia ni ún. Entretant, sempre amb el cap del bastó en l'aire m'amenaçava el clatell, que tots temps portava plè de bonys i pelat de les seves mans; i encara que jo assegurava no fer-ho amb malícia, sinó per no trobar millor camí, de res no'm servia ni em creia; i tal era l'instint i grandíssima perspicàcia del traïdor. Doncs perquè

vegeu fins a quin punt arribava la subtil-
lesa d'aquest maliciós cec, relataré un
cas, entre molts d'altres que amb ell em
succeïren, en lo qual em sembla que bé
mostrà sa gran astúcia.

CAPÍTOL IV

**Com un raïm fòu ràpidament desgranat.
La salsitxa convertida en nap, i les
conseqüències que portà.**

A l'eixir nosaltres de Salamanca, el cec tingué per motiu anar a les terres de Toledo, perquè deia que la gent d'allà era més rica, si bé que no feia tantes caritats; i ell tenia per vici recalcar, que encara dóna més el mesquí que el qui no té un morabetí. Doncs seguïrem aquesta via passant pels millors pobles. Allà on ell trobava bon acolliment i guany ens aturàvem; i on no, al tercer dia plantàvem-lo en sec. Succeí, doncs, que arribant a un poble que en diuen Almoroz, al temps de collir el raïm, un veremador li en donà ún per almoïna; i com solen anar els paners prou maltractats, i també perquè el raïm en aquell temps és molt madur, se li engrunava a la mà, i perquè que ell comprengué que si el ficava al sarró s'hauria tornat músic, determinà fer un convit, tant per no

poder-lo portar com per fer-me content, ja que tot aquell sant dia havia estat donant-me cops de genoll i patacades. Ens assegüem sobre un marge, i digué: «Ara vull jo usar amb tu d'una generositat, ço és, que ambdós ens mengem aquest raïm, i que en tingues tu tanta part com jo. Doncs partirèm-lo de tal forma: tu picaràs un cop, i jo un altre; però m'has de prometre de no prendre'n sinó un grà cada vegada: jo faré el mateix fins a l'últim, i d'aquesta manera no hi haurà engany. Fet així el tracte, començarem: mes tantost al segon cop, el traïdor mudà d'intent, i començà a prendre'n de dos en dos, considerant que jo deuria fer el mateix. Veient que trencava ell l'avinença, ja no vaig acontentar-me d'anar amb ell per igual, sinó que encara l'avançava de dos en dos, i de tres en tres, i com podia me'ls menjava. Acabat el raïm, estigué ell una estona amb la rapa als dits, i movent el cap em digué: «Llätzer m'has ben enganyat! Juraria jo a Déu que t'has menjat els grans de tres en tres.—Oï que no! li responguí jo; emperò com tal cosa sospitau?» Llavors el subtilíssim cec em respongué: «Saps en què conec que els menjaves de tres en tres? En què jo els menjava de dos en dos, i callaves». Vaig riure-me'n entre mi, i (encara que minyó) bé comprenguí la discreta reflexió del cec.

Doncs, per no ésser llarg, deixaré de referir moltes coses, així plaents com dignes d'esment, que amb aquest mon primer senyor em succeïren, i vull parlar del comiat, i donar-hi fi.

Ens trobavem a Escalona (vila del seu Duc) a un hostel, i va donar-me un troç de salsitxa per rostir. Tan bon punt com la salsitxa havia ja suquejat, i hagué ell menjades les rostes, tragué un morabetí de la bossa i em va manar que li anés a cercar ví a la taverna. Em va posar el diable l'ocasió davant els ulls, la qual (com solen dir) fa el lladre, i fôu, que hi havia prop del foc un napet, llarguet i escarransit, i tal, que no essent bò per a l'olla, degueren llançar-lo allí; i com de present no hi hagués més que el cec i jo, tots sols, en sentir-me amb golós apetit, i havent-me entrat pel nas la saborosa olor de la salsitxa (amb la qual havia jo de contentar-me), no mirant què me'n podria succeïr, tota temor posada apart, per satisfer mon desig, en tant que treia ell el diner de la bossa traguí jo la salsitxa, i tot seguit posí el dit nap a l'ast; lo qual mon senyor, donant-me el diner pel ví, va prendre i féu rodar al foc volent rostir al qui, per sos defectes, d'ésser bullit s'havia lliurat. Jo vaig anar pel ví, i amb ell ben aviat fôu la salsitxa coll avall.

En arribar, trobí el pobre cec qui tenia

entre dues llesques apretat el nap, el qual encara no havia conegut, per no haver-lo palpat amb la mà; però com al prendre les llesques i mossegar-les cregués també portar-se'n part de la salsitxa, quedà tot fred amb el fred nap, i alterant-se digué:

«Què és açò, Llätzer?—Ai, miserable de mi! responguí jo, voleu afrontar-me? No vinc jo de cercar el ví? Algú estava ací, i féu açò per burla.—No, no, replicà ell, que ni un instant no he deixat l'ast de la mà, i no és possible». Jo prou vaig jurar i perjurar de que estava lliure d'aquell mudament i canvi; emperò tot fóu debades, puix que res s'escapava a les astúcies del maleït cec. S'alçà, i agafant-me pel cap s'acostà a olorar-me; i com degué sentir la flaira, a tall de góç coniller, per estar més segur de la veritat, i amb el gran afany que tenia, prenent-me amb les dues mans m'obrí la boca més de lo degut i hi ficava sens consideració son nas, que el tenia llarg i punxagut, i aleshores amb la ràbia havia-li crescut un pam, i amb la punta d'ell em tocà dins la gargamella. Amb açò i la pòr que jo tenia i amb la brevitat del temps, que la negra salsitxa encara no era païda en el ventrell, i de més a més les pessigolles que amb el desmesurat nas quasi mig m'ofegaven, totes aquestes juntes foren causa que es manifestés el fet i golosina, restituint a cada hu ço que

era séu; de manera que, abans que el malvat cec hagués tret la seva trompa de ma boca, tal alteració sentí mon ventrell, que en ella li gità tota la farda, i així el seu nas i la negra salsitxa mal mastegada tot d'una ixqueren de ma boca. O, gran Déu! Qui hagués estat en aquella hora ja soterrat! perquè de mort ja ho era.

Fou tal la furor del maleït cec, que si a la remor no haguessin vingut, jo penso que no m'hauria deixat viu. Deslliuraren-me de les seves mans, deixant-les-hi plenes d'aquells pocs cabells que em restaven, amb la cara arpada, el clatell i la gorja esgarrinxats; i açò bé ho mereixia, doncs per sa malvestat em sobrevenien tantes persecucions. A tots els qui allà s'aplegaven referia el malvat cec les meves desventures, i retreia així la feta del pitxell com la del raïm, i la d'ara succeïda; eren tan grans les rialles de tothom, que tota la gent qui passava pel carrer entrava a veure la festa; i amb tal gràcia i amenitat narrava les meves entremaliadures, que si bé estava jo tan escalabrat i plorant, em semblava que li feia una injustícia de no riure-me'n.

I mentre que açò passava, em vingué a la memòria una cobardia i debilitat que tinguí, per les quals jo em maleïa a mi mateix, i fôu de no haver-lo deixat sense nas; doncs tan bona oportunitat hi hagué per açò, que la meitat del camí ja estava

fet: no calia sinó estrènyer les dents per tenir-lo presoner. Sens dubte que, essent d'aquell malvat, per ventura l'hauria paït millor mon ventrell que no ho féu amb la salsitxa; i no trobant-se enlloc el nas, pogués jo negar la demanda.

L'hostalera i els qui eren allà presents féren que fóssim amics altra volta, i amb el ví que jo li havia portat per beure me rentaren la cara i la gorja; sobre el qual el malvat cec em tirava pulles, dient: «En bona fè, més ví despen-me aquest minyó en lavatoris al cap de l'any, que no en bec tant jo en dos. Almenys, Llàtzer ets més deutor al vi que no al teu pare, perquè ell una vegada t'engendrà, en tant que el vi mil vegades t'ha donat la vida. «Després recomptava quantes voltes m'havia descalabrat i esgarrapada la cara, i com amb ví tantost em curava. «Dic-te en veritat, encara deia ell, que si home al món ha d'ésser afortunat amb ví, aquest seràs tu». I reien molt amb açò els qui em rentaven, per més que jo renegava.

Mes el pronòstic del cec no sortí fallit, i d'aleshores ençà molt sovint feia memòria d'aquell home, qui sens dupte devia tenir esperit de profecia; i em saben gréu les penes negres que li fiu passar; si bé que res no li dec, considerant ço que aquell dia va dir-me, que tot m'és anat tan bé com després veureu.

CAPÍTOL V

On tracta de l'infortunat salt que Llätzer féu fer al cec.

EN açò, veient les males passades que el cec em jogava, decidí de tot en tot deixar-lo; i com que ja ho portava de cap i era mon intent, amb aquesta darre-ra burla que em féu vaig refermar-m'hi.

Doncs succeï que l'endemà anàrem per la vila a demanar caritat. I havia plo-gut molt la nit passada, i perquè la pluja continuava encara, anava ell resant sota uns porxes que en aquell poble hi havia on ens estàvem a soplug: però com es feia nit, i no parava de ploure, el cec em digué: «Llätzer, aquesta aigua és molt perfidiosa, i com més de nit es fa, va més fort. Amparem-nos d'hora a la posada». Per anar-hi calia travessar un rierot qui amb la molta aigua havia revingut. Jo li diguí: «Mestre, la riera va de gom a gom; però, si us apar bé, jo veig per on la po-drem travessar més prompte sens mul-lar-nos; perquè d'allà és molt estreta, i

saltant passarem a peu sec». Trobà ell bò mon consell, i digué; «Ets ben discret, i perçò tinc d'estimar-te: porta'm vers aquella part on la riera s'estreny, perquè ara som a l'hivern i no és bona l'aigua, i pitjor anar xop de peus».

Jo qui vegí l'ocasió conforme a mon desig, el traguí de sota aquella porxada, i conduint-lo dret a un pilar de pedra que hi havia a la plaça, sobre el qual i sobre d'altres carregaven les volades de les cases, diguí: «Mestre, aquest és el pas més estret que hi hà a la riera». Com que plovia de valent, el pobre es mullava, i amb la pressa que portàvem per eixir de l'aigua que damunt ens queia, i sobre tot perquè Déu li encegà aleshores l'enteniment per poder venjar-me'n, es fià de mi, i digué: «Posa'm ben dret, i salta la riera». Jo el posí ben dret davant el pilar, i faig un salt, posant-me darrera el pilar com qui espera la morrada d'un bou, i li diguí: «Apa, salteu tant quant pugueu, perquè arribeu a l'altre cap de l'aigua».

Encara no havia acabat de dir açò, quan embestí el pobre cec com un crestat, i amb tota sa força acomet, fent-se un pas enrera per donar major embestida, i tocà de cap contra el pilar, qui féu tan bell soroll com si topés amb una grossa carabassa; després caigué endarrera mig mort, i amb el cap esbadellat. «Ai, ai! tinguereu nas per la botifarra, i

no pel pilar? Doncs ensumeu-lo», diguí jo; i deixant-lo a mans de molta gent qui era anada a donar-li socors, vaig passar el portal de la vila, valent-me de les cames, i abans de fer-se nit em trobí a Torrioxos. Ja més he sabut ço que Déu disposà del cec, ni menys he basquejat de saber-ho.

CAPÍTOL VI

Com Liàtzer entrà al servei d'un clergue, i de la molta fam que li calgué passar.

L'endemà no judicant-me prou segur a Torrixos, vaig anar-me'n a un lloc que en diuen Maqueda, on per els meus pecats m'encontrí amb un clergue, el qual anant-li a demanar caritat em preguntà si sabia ajudar missa. Jo diguí que si, com era veritat; doncs, per molt que m'hagués maltractat, mil coses bones m'ensenyà el miserable cec, i aquesta n'era úna. Finalment, el clergue em prengué a son servei, i fugint del foc, jo caiguí a les brases; perquè era el cec, acompanyat amb aquest, un Alexandre Magne, tot essent la mateixa avarícia, com he referit. No us diré més sinó que tota la misèria del món s'encloïa en aquest: no sé si era propi d'ell, o si ho duia revellit amb l'hàbit de clerecia.

Tenia ell una gran arca vella, tancada amb pany i clau, i la portava presa amb

una gafeta del capot; i en venint el pà d'oferta de l'església, per ses pròpies mans era tot seguit ficat allà, i tornava a tancar l'arca. I en tota la casa no hi havia res de menjar, com sol haver-hi en altres; alguna penca de carnsalada penjant de la xameneia, algun formatge posat a la post o dintre l'armari, alguna panereta amb rosegons de pà qui sobren de la taula, que em sembla a mi que, si bé no en tragués profit, m'ho haguera menjat amb la vista. No hi havia sinó un fórc de cebes, tancades amb clau dins d'una cambra de les golfes de la casa; de les quals en tenia jo de racció una cada quatre dies. Com jo li demanava la clau per anar-la a cercar, si algú era allà present, posava la mà al pitral i, amb gravetat, la deslligava i me la donava, dient: «Pren, i torna-la tot-seguit no fas més que llaminejar»; com si hi estiguessin tancades totes les confitures de València, no havent-hi en la dita cambra (com he dit) altra cosa que les miserables cebes penjades d'un clau, les quals tenia ell tan ben comptades, que si pels meus pecats em propassés a més de ço que em pertocava, hauria pagat cara la festa.

Finalment, jo em moria de fam. Doncs, ja que amb mi tenia poca caritat, en quant per ell ja era altra cosa. Cinc diners de carn era el seu costum pel dinar i pel sopar: veritat és que em donava

part del brou (que de la carn no en veia gens) i un bocí de pa, i plàcia a Déu que m'hagués arribat a la mida. Els dissabtes es menjava en aquella terra caps de moltó; em feia anar a cercar-ne ún qui valia tres morabetins. El feia coure, i se'n menjava els ulls, la llengua, el tocet, el cervell i la carn de les barres, em donava tots els ossos escurats, i me'ls posava al meu plat, dient: «Pren, menja, triumfa que el món és téu; millor vida te'n portes tu que el Papa». — «Així Déu te la doni!», deia jo baixet entre mi.

Al cap de tres setmanes d'estar amb ell, em vaig decandir tant, que no em podia tenir en peus de pura fam: ben clar em vegí anar a la sepultura, si Déu i el meu enginy no hi haguessen posat remei. Per valdre'm de les meves manyes, no tenia ocasió en què donar falconada, i encara que quelcom hi hagués, no podia fer-les-hi com ho feia al qui Déu haja perdonat, si morí d'aquella testarrada, que amb tot i la seva astúcia, per faltat-li aquell estimable sentit no em sentia. Emperò, aquest altre, no hi hà ningú qui tingués la vista tan fina com la tenia ell. Quan estàvem a l'ofertori, no queia diner a la bacina que no el tingués ell en compte: un ull el tenia posat a la gent, i l'altre a les meves mans; i li ballaven els ulls dins la conca com si fóssin d'argent viu. Quants diners oferien anava comptant, i acabada la

oferta, tot seguit em prenia la bacina i la posava damunt l'altar. No em venia a les mans de prendre-li ni una malla en tot el temps que visquí (o, millor dit, morí) a casa d'ell. De la taverna mai vaig portar-li un diner de ví, mes aquell poc que de la oferta havia ficat dins la seva arcassa el mesurava de tal forma, que li durava tota la setmana; i per dissimular sa gran mesquinesa, em deia: «Mira minyó, els capellans han d'anar molt tocats i posats en el menjar i en la beguda; i per ço no em vull propassar així com fan d'altres». Mes el miserable mentia per la gola, perquè en confraries i mortuoris, que resàvem a despeses d'altri, menjava com un llóp i bevia més que un saludador.

I ja que he parlat de mortuoris, Déu m'ho perdoni, que mai he volgut la mort del pròxim com aleshores. I açò era perquè menjàvem bé i 'm sadollava. Perçò, desitjava i encara pregava a Déu que cada dia en matés ún. I quan sagramentàvem els malalts, especialment donant la Extrema-unció, així que el capellà mana resar als qui allà estan presents, jo, per cert, no em quedava a la cua de l'oració, i de tot mon cor i bona voluntat pregava a Déu, no perquè li donés allò que més li convingués, com se sol dir, sinó perquè el tragués d'aquest món. I com algun d'aquests es lliurava, Déu m'ho perdoni, mil voltes l'engegava al

diable, i el qui es moria, altres tantes benediccions se'n portava, dites per mi. En tot el temps que allà estiguí, que serien uns sis mesos, solament moriren vint persones, i aquestes em penso que vaig matar-les jo, o, millor dit, moriren a pregàries meves: perquè veient Déu ma rabiosa i contínua mort, crec que tenia a bé matar-les per donar-me a mi vida.

Mes per lo que de present patia no hi trobava remei; doncs el dia que soterràvem jo vivia; els dies que no hi havia cos, per estar malavesat a la fartanera, al tornar a la fam de cada dia, encara més la sentia. De manera que en res trobava repòs, fora de la mort, que jo tan bé per a mi com per a ells desitjava algunes vegades; emperò mai no la veia, encara que estava sempre amb mi. Jo pensí moltes voltes anar-me'n d'aquell miserable senyor; però per dos motius ho deixava córrer. El primer, per no fiar de les cames, i per temor de ma fluixedat, que de pura fam no em podia tenir dret. I l'altre, perquè considerava i deia: Jo he tingut dos senyors; el primer, em feia anar mort de fam, i en deixant-lo vinguí a raure amb aquest altre qui, així mateix m'ha portat a la fossa: doncs si d'aquest me'n vaig i caic a mans d'un altre més avar, què serà sinó defallir? Amb açò jo no gosava moure'm, tenint per cert que

CAPÍTOL VII

Un calderer va fer-li un molt gros servei.

TROBANT-ME, doncs, en tal aflicció, de què Déu vulga lliurar-ne a tot fidel cristià, i no sabent quin camí prendre, en veure que anava de mal en pitjor, un dia que mon desventurat, roí i miserable senyor se'n era anat fora del poble, vingué per casualitat a la porta un calderer, el qual jo crec que fóu àngel a mi tramès per la mà de Déu en semblant hàbit. Em demanà si teníem res per adobar. «En mi tindrieu prou feina, diguí ben baixet, que no em sentí, i no faríeu poc si sabessiu adobar-me». Però com no era ocasió de perdre el temps dient jocositats, il·luminat per l'Esperit Sant, li diguí: «Mestre, jo he perdut una clau d'aquesta arcassa, i tinc pòr que mon senyor vulga açotar-me. Per vida vostra, mireu si entre aqueixes que porteu n'hi hà alguna qui li vinga bé, que jo us ho pagaré».

Començà l'angèlic calderer a provar-

ne una i altra d'un gros enfilall que en portava, i jo a ajudar-lo amb les meves pobres oracions, quan sens pensar-ho, veig en forma de pans, com solen dir, la cara de Nostre Senyor de dins l'arcassa. I després d'oberta, li diguí. «No tinc jo diners per pagar-vos la clau; però preneu d'aquí la paga». Ell prengué un pa beneït d'aquells, el que li semblà millor, i donant-me la clau se'n anà tot content, deixant-me'n a mi encara més.

No vaig tocar res de moment perquè no fós la falta coneguda, i més perquè, en veure'm de tant de bé de Déu senyor, em semblà que la fam ja no gosava atansar-se'm. Vingué mon miserable senyor, i per voler de Déu no reparà en el pa d'oferta que l'àngel se n'havia emportat. L'endemà, tan bon punt eixí ell de casa, jo obrí mon paradís panal, i prenent entre mans i dents un pa beneït, en dos *Credos* el vaig fer invisible; i no oblidant-me de tancar l'arca, comencí a escombrar la casa amb gran alegria, semblant-me amb aquell remei consolar d'allí avant ma trista vida. Així vaig passar amb aquell tot el dia i l'endemà content; però no estava en ma planeta que em durés gaire semblant refrigeri. Perquè després, a l'endemà passat em sobrevingué febra quartana sobtada, i fôu que vegí fora d'hora al qui em matava de fam davant la nostra arcassa girant i regirant,

comptant i tornant a comptar els pans. Jo dissimulava, i en ma secreta oració, i devocions i pregàries, deia: «Sant Joan, (*) emboira-li la vista!» Passada una bella estona que estigué traient comptes, comptant per dies i pels seus dits, digué: «Si tan ben desada no tingués aquesta arca, jo diria que me n'havien pres de pans. Però d'avui endavant, solament per esquivar tota sospita, vull comptar-los bé: n'hi ha nou i un bocí».—Males noves Déu te doni!—diguí jo entre mi.

Amb el que va dir, em semblà com si em clavés una espina al cor; i sentia esquerdar-se'm de fam el ventrell, trobant-se de plè en la dieta passada. Se'n anà fora de casa, i jo per aconsolar-me vaig obrir l'arca, i en veure el pà comencí a besar-lo, no gosant prendre'n. Vaig comptar-los, per si afortunadament el miserable s'hagués errat, i trobava el seu compte més bé de ço que jo hauria volgut. Tot lo més que jo fiu fou besar-los mil vegades, i, amb tan mirament com poguí, de l'encetat vaig llescar-ne un poc a l'indret que era tallat; i amb aquell passí tot el dia, no tan alegre com el d'abans. Però com la fam cresqués, i majorment tenint el ventrell avesat a més pà aquells dos o tres dies ja referits, anava morint-me de mala mort; de manera

(*) Modisme popular equivalent a *pogués jo fôndre'm*.

CAPÍTOL VIII

Com Llätzer es decideix a fer de rata.

Mas el mateix Déu qui dóna socors als afligits, en veure'm en tal necessitat, emféu present un petit recurs, perquè reflexionant entre mi, diguí: «Aquesta arcassa és vella, grossa i rompuda, i en alguns indrets amb algun que altre foradet. Es pot suposar que ficant-s'hi rates, fan malbé aquest pà: Traure'l sencer no convé pas, perquè veurà la falta aquell qui en tanta em fa viure. Però açò bé es pot comportar; i comencí d'esmicolar el pà sobre unes grolleres estovalles que allà hi havia, de manera que, prenent-ne un i deixant l'altre, de cada un de tres o quatre vaig desmenuçar-ne un poc; després, com qui pren confits, vaig menjar-lo, trobant-hi un xic de consol. I com ell vingué a dinar, i obrint l'arca, vegé la malifeta, sens dubte va creure que eren rates les qui havien fet lo mal, perquè estava tan ben estrafet com elles ho solen fer. Va mirar tota l'arcassa

d'un cap a l'altre, i s'adonà d'alguns forats per on sospitava que hi havien entrat; em cridà i digué: «Llàtzer, mira quina persecució s'és feta aquesta nit al nostre país!» Jo vaig fer molt bé el desentès, preguntant-li, què podia ésser. «Què vols que sia?—digué ell;—les rates qui no deixen viure res».

Ens posàrem a dinar i, per voler de Déu, jo n'eixí encara afortunat, ja que em tocà més país que la misèria que solia donar-me; perquè ratllà amb un ganivet tot allò que cuidà ésser ratat, dient: «Menja't açò, que la rata és cosa neta». I així aquell dia, afegint-hi la racció del treball de les meves mans (o, per dir-ho millor, de les meves ungles), acabàrem de dinar, si bé que jo mai començava. I tot seguit em sobrevingué un nou esglai de veure'l anar atrafegat arrencant claus de les parets i cercant llistons, amb els quals clavà i tapà tots els forats de la vella arcassa. «Oh, Déu meu, diguí jo aleshores, a quanta misèria, i fortuna i desastres, no estan subjectes els qui veuen la llum del món! i de quant poca durada són els plaers d'aquesta nostra adalerada vida! Vet-aquí que pensava amb aquest pobre i miserable recurs posar remei i passar ma misèria, i ja em tenia per satisfet i venturós; emperò no ho volgué ma dissort, fent obrir els ulls a n'aquest meu miserable senyor, donant-li més

diligència de la que ell en tenia (si bé que la major part dels avars mai solen mancar-ne); perquè ara, tapant els forats de l'arcassa, tancava la porta a mon consol i l'obria als meus afanys.» Així em lamentava jo, en tant que mon atrafegat fuster amb molts claus i llistons donà fi a sa obra, dient: «Ara, senyores rates traidores, vos caldrà mudar d'intent, que en aquesta casa bé treballareu debades».

Tan prompte com eixí de casa, me'n vaig a veure l'obra, i trobí que no havia deixat en la trista i vella arca ni un sol forat per on pogués passar un mosquit. Amb la clau, qui de res no'm servia, vaig obrir-la, sens esperança de traure'n profit, i vegí els dos o tres pans encetats que el meu senyor va prendre per ratats, i d'aquells en traguí encara una misèria, tocant-los molt lleugerament a tall d'esgrimidor traçut. Però com la necessitat sia tan bon mestre, veient-me'n amb tanta a totes hores, nit i dia estava pensant de quina manera sostindria la vida: crec jo que per trobar aquests pobres remeis la fam m'il·luminava, puix diuen que aquella fa agusar l'enginy, i que amb la sacietat s'amussa; i així certament passava en mi.

Estant, doncs, una nit desvetllat amb aquest pensament, imaginant com em podria valdre i aprofitar-me de l'arcassa, sentí que el meu senyor dormia, perquè

ho demostrava roncant i amb uns grans esbufecs que feia tot dormint. Vaig llevar-me a la quieta, i havent, de dia, pensat ço que em tocava fer, prenent un ganivet vell qui rodava per casa (el qual havia deixat a un lloc on el trobàs), me'n aní a la pobre arcassa, i per on havia mirat que tenia menys resistència doní embestida amb el ganivet, que com a barrina em serví. I com la antigüíssima caixa, per tenir tants anys, la trobàs sens força ni consistència, ans era molt tòva i corcada, tot seguit se'm donà i permeté a l'un dels seus costats, per mon remei, un bon forat. Fet açò, vaig obrir cautelosament la nafrada arca, i a les palpentes, del pà que trobí tallat, vaig fer el que damunt està escrit; i amb allò, una mica consolat, tancant altre colp, torní me'n al meu jaç, on vaig reposar i dormir un poquet; el qual jo feia ben malament, i ho atribuïa al no menjar, i així seria, perquè aleshores no m'havien de traure la son les engúnies del rei de França.

El dia après vegé mon senyor el dany, tant del pà com del forat que jo havia fet i començà a engegar al botavant les rates i a exclamar: «Què'n direm d'açò? Mai s'hi havien sentit rates en aquesta casa sinó ara». I sens dubte devia dir veritat, perquè si alguna casa en el regne podia ésser justament d'elles exceptuada, aquesta era justament, ja que no solen fer es-

tada allà on no hi hà res per menjar. En açò, ell tornà a cercar claus per casa i per les parets, i, amb llistons, a tapar els forats; i així que era de nit i hi havia quietud, encontinent em llevava, i amb el meu aparell tots quants forats ell havia tapats de dia jo els destapava de nit. Fôu de tal manera, i tanta pressa ens donàvem, que sens dubte per açò degué dir-se: on se tanca una porta se'n obre una altra. Per fi, semblava que teníem a preu fet la tela de Penelop, puix tot quant ell ne teixia, jo ho malmetia de nit. I així, en pocs dies i nits deixàrem el pobre rebost malmès de tal forma, que aquell qui volgués propiament parlar d'ella, més aviat cuiraça vella de l'antigor que no una arcassa la nomenaria, de tants de claus i tatxes com damunt séu tenia. ○○○

Així que ell vegé no servir-li de res el seu adob, digué: «Aquesta arcassa està tan malmesa i n'és la fusta tan vella i flonja, que no hi haurà rata de qui es pugua defensar; de manera que si la conservem, ens quedarem sens guardià. I encara el pijor és, que, amb tot i servir poc, farà bona falta en deixant de tenir-la, i no em bastarà que hi afegesca de tres a quatre rals. El millor remei que tinc a mà, ja que aquell usat fins ara no trau a res, és combatre per dins aqueixes malleïdes rates». De continent cercà emmatllada una ratera, i amb crostes de for-

CAPÍTOL IX

**Com el pobre Llätzer fou pres per serp,
i sens pensar-ho és descobert,
castigat i acomiadat.**

COM el clergue trobés el pà ratat i el formatge menjat, i no hi caigués la rata qui se'l menjava, es donava a tots els diables, i preguntava als veïns còm era possible menjar el formatge i traure'l de la ratera sens caure-hi ni restar presa la rata, i trobar-ne abaixada la trampa? Foren de parer els veïns, que no era la rata la qui feia semblant dany, perquè hauria hagut de caure-hi per força alguna vegada. Un veí li digué: «A casa vostra jo tinc present que hi rodava una serp, i sens dubte serà aquesta; i bé es comprèn que com és llarga, té temps de prendre l'esquer, i encara que la trampa li caigui damunt, com no entra tota a dins, torna a eixir defora».

Tothom trobà bò açò que aquell digué, i va alterar molt el meu senyor; i des d'aquella hora ja no dormia tan reposa-

dament, perquè qualsevol còrc de la fusta que de nits se sentís, creia que era la serp qui li rosegava l'arca; i tot-seguit es llevava, i amb un garrot que (d'ençà que allò li digueren) tenia a la capçalera, donava en la desventurada arca bones garrotades creient espantar la serp. Amb la remor que feia, al veïnat desvetllava, i a mi no em deixava dormir. Se'n venia al meu jaç i tot el capgirava, amb mi ensem, pensant que la serp m'hi perseguia i que s'entafurava entre la palla o en la meva jupa; perquè li deien que de nit s'esdevenia a semblants bèsties, cercant l'escalfor, anar-se'n als bressols on hi ha criatures, i fins mossegar-les i posar-les en perill. Jo, les més de les vegades feia l'adormit, i a la matinada ell em deia: «Minyó, no has sentit res aquesta nit? Doncs he anat darrera la serp; i encara crec jo que se'n deu anar cap al teu llit, perquè són uns animals molt fredolics, i cerquen la escalfor.—Plàcia a Déu que no em mossegui, deia jo, que massa pòr en tinc».

D'aquesta manera anava jo tan aixerrivit i desensonyat, que ben cert la senyora serp no gosava rosegat de nits ni acostar-se a l'arcassa, però essent de dia, mentre el clergue era a l'església o per la vila, jo donava les meves embestides. I com ell vegés els danys i el poc remei que hi podia posar, rodava de nits, com

dic, fet un follet. Jo tinguí pòr que amb aquelles presses no m'atrapés la clau que tenia sota el jaç, i va semblar-me lo més segur ficar-me-la de nits a la boca; perquè d'ençà que visquí amb el cec la tenia tan convertida en bossa, que m'havia trobat portar-hi dotze o quinze morabetins tot en mitges malles sens fer-me nosa per menjar; perquè d'altra manera no em veia mai senyor d'una malla que el maleit cec no topés amb ella, no deixant costura ni pedaç que no m'es-corcollés tot sovint.

Doncs, així, com dic, em ficava la clau a la boca, i dormia sens temor que el meu senyor bruixot la trobés: però quan el desastre ha de venir, tota diligència és per de més. Volguerem mes desventures (o, per dir-ho millor, mos pecats), que una nit que jo estava dormint, i ben segur amb la boca badada, la clau va posar-se-m'hi de tal conformitat i positura, que el vent i l'esbufec, que tot dormint jo feia, sortia per la buidor de la clau (qui era foradada), i xiulava, per ma desventura, molt fortament; de tal manera, que mon esverat senyor ho sentí, i cregué sens dubte que era el xiulet de la serp, i certament que ho devia semblar. Es llevà sens fer soroll, garrot en mà, i, a les palpentes, al xiulet de la serp se m'acostà de puntetes perquè aquella no el sentís; i en veure's ja prop, cregut de que en

el jaç on jo geia, a la meva escalfor, la serp se'n era vinguda, alçant ben en l'aire el garrot, pensant tenir-la dessota i donar-li tal garrotada que la matés, amb tota sa força em flocà tan galan colp al cap, que fora de sentits i tot estabornit em deixà. Quan sentí que m'havia tocat (perquè jo em devia plànyer del terrible colp), referia ell, que se'n era vingut prop de mi, i anomenant-me amb grans crits va procurar retornar-me; mes com em toqués amb les mans i palpà la molta sang que em rajava, coneixent el mal que m'havia fet, molt de pressa anà a cercar llum. I en tornant, em trobà planyent encara amb la clau a la boca, que mai la vaig desamparar, la meitat enfora, ço és, d'aquella manera que deuria estar quan xiulava amb ella. Esglaiat el mator de serps, no sabent què podia ésser aquella clau, la mirà traient-me-la tota fora de la boca, i va veure bé prou el què era, perquè en les guardes no es diferenciava gens de la seva; se'n anà tot seguit a provar-la, i aleshores amb ella descobrí la malifeta. Degué dir el cruel caçador: «Ja he trobat la rata i la serp qui em feien guerra i se'm menjaven el meu cabal».

De ço que passà en els tres dies següents no en puc donar fè, perquè jo no era d'aquest món; però sí, de que tot lo sus ara referit (après de retornar-me) sentí dir a mon senyor, qui a tots quants

allà venien ho comptava per peces menudes. Al cap de tres dies recobrí mos sentits, i em trobí agegut en el meu jaç, el cap tot emplastrat i plè d'olis i engüents. Aleshores jo esverat diguí: «Què és açò?» El cruel sacerdot va respondre'm: «Grat sia a Déu, ja he caçat les rates i serps qui m'arruinaven».

En açò entrà una vella curandera amb els veïns, em comencen a treure draps del cap i a curar la garrotada; i com trobessin que m'havia retornat, se'n alegraren molt, i digueren: «Puix ha tornat en si, Déu farà que no sia res». Llavors tornaren a referir de nou los meus afanys, i a riure-se'n i jo pecador a plorar-los. Amb tot i açò, donaren-me menjar, perquè estava mort de fam, i apenes pogueren refer-me; i així poc a poquet, als quinze dies vaig alçar-me, i em trobí fora de perill i mig curat, però no menys de fam.

Després, a l'endemà de llevat, el meu senyor prenent-me de la mà va fer-me passar la porta, i posat jo al carrer, me digué: «Llàtzer, d'avui endavant ja ets de tu, i no méu: cerca't senyor, i ves-te'n en nom de Déu, que no vull en ma companyia un minyó tan net de clatell. No pot ésser sinó que hakis estat el criat d'un cec». I tot fent-se creus de mi, com si fos embruixat, es ficà a casa, i tancà la porta.

CAPÍTOL X

Com Llätzer es colocà amb un escuder, i d'acò que li'n succeí.

AMB tal motiu em vegí forçat de trau-
re forces de flaqueza, i a poc a poc,
amb l'ajuda de la bona gent, vaig arribar
en aquesta insigne ciutat de Toledo, on,
amb la gràcia de Déu, es clogué la meva
ferida al cap de quinze dies. Mentre jo
estava malalt, sempre em feien alguna
caritat; però després que estiguí curat,
tothom em deia: «Pillastre i gallòfol que
tu ets; cerca, cerca un nou senyor a qui
servir.—I on el trobaré aquest senyor,
pensava jo, si Déu (així com crià el món)
ara de nou no el criés?»

Anant, doncs, captant de porta en porta,
amb molt poc profit (perquè la caritat
ja se'n anà al cel), volgué Déu posar-me
davant un escuder qui anava pel carrer
ben endreçat de vestit, ben pentinat,
amb pas i continent mesurat. Em donà
un cop d'ull, i jo a ell: «Minyó, va dir-me,
cerques senyor?—Prou, li responguí jo.

—Doncs vine darrera meu, em digué, alguna bona oració hauràs resat avui, que Déu t'ha fet aital mercè de que em trobessis». El seguí, donant gràcies a Déu d'açò que li havia oït, i també perquè em semblà, atès el seu vestit i posat, ésser el qui jo necessitava.

Era de matí quan vaig encontrar aquest mon tercer senyor, qui em dugué darrera séu per una gran part de la ciutat. Passàrem per les places on s'hi venia pa i altres vitualles; jo em pensava, i fins desitjava que allà volgués carregar-me d'açò que es venia, com era pròpiament l'hora en què un hom sol proveir de lo més necessari; emperò ell passava a correuita per davant aquestes coses. «Per ventura ací no li agradava prou, deia jo, i voldrà comprar-ho a una altra part».

Amb tant, així caminàrem, fins a les onze: llavors entrà dins l'església major, i jo darrera séu; i molt devotament li vegí oir missa i tots els altres oficis. Quan tot fôu acabat, i la gent a fora, eixírem de la església, i a pas llarg començàrem d'anar carrer avall. Jo bé era l'home més content del món en veure que no ens havíem aturat a cercar menjar; i prou vaig considerar que mon nou senyor deuria ésser un home qui tot ho tenia en gros, i que el dinar ja estaria aparellat, i tal com jo desitjava i fins l'havia de menester. En açò, sonà al rellotge la una après mig

dia, i arribàrem a una casa, davant la qual mon senyor va parar-se i jo també; i tirant la punta de la capa sota l'aixella esquerra, tragué una clau de la mànega, i obrí la porta, i entràrem a casa, la qual tenia l'entrada fósca i rònega, de tal manera que semblava que feia pòr als qui hi entraven, si bé que dins hi havia una petita eixida i algunes cambres passadors.

Així que fórem dins, es tragué la capa, preguntant-me si tenia les mans netes, l'espolsàrem i plegàrem amb gran mirament; després, bufant un pedrís que allà hi havia, la hi deixà damunt. Fet açò, s'assegué al costat d'ella, i volgué informar-se molt per menut d'on jo era, i perquè era vingut en aquella ciutat. Jo li doní més llarga resposta que no volguera, encar que em semblava hora més convenient d'ordenar parar taula i escudellar l'olla, que no d'açò que em demanava; no obstant, volguí informar-lo de ma persona, mentint còm millor vaig saber, puix que li diguí les meves bones qualitats, callant tot l'altre per ço que em semblava no venir a tom.

CAPÍTOL XI

El dinar passat per alt.

FET açò, l'escuder estigué una estona pensatiu, i tot seguit tinguí un mal presentiment, per ésser ja prop de les dues i no veure-li més delit de menjar que a un mort. Encara més, va fer-me mala espina el tenir la porta tancada amb clau i no sentir, dalt ni baix, trepig de persona viva en tot casa; ço que havia vist eren parets nues, sens veure-hi ni una cadira, ni escambell, ni banc, ni taula, ni una mala arcassa com la d'altres jorns; per fi, no semblava sinó una casa encantada. Estant així, em digué: «Tu, minyó, has dinat?—No, senyor, responguí jo, que no havien pas tocat les vuit quant m'encontrí amb vostra mercè.—Doncs, encara que de matí, digué l'escuder, ja jo havia esmorzat, i quan he menjat quelcom, faig-te saber que fins a la nit m'estic així; per tant, passa-t'ho com puguís, que després soparém».

Podeu bé creure, oint açò, que per

poc hauria caigut en basca, no tant de fam com de veure de tot en tot la fortuna ésser-me adversa. Aleshores tinguí presents altra volta mos afanys i torní a plorar les meves penes; allà vingueren-me a la memòria les reflexions que em feia quan pensava anar-me'n del clergue, dient que, si bé aquell era miserable i del puny estret, per sort en trobaria un altre de pitjor. Finalment, allà vaig plorar ma afanyosa vida passada i la mort esdevenidora que tenia prop. I malgrat açò, dissimulant de la millor manera que em fôu possible, li diguí: «Senyor, tal com em veieu, jo só minyó qui no basqueja per menjar, gràcies a Déu: d'açò puc ben lloar-me entre tots els meus semblants qui tinguen millor davallant, i així me'n feien lloances els senyors qui fins al dia d'avui jo he servits.—Virtut és aquesta, respongué ell, i perçò jo et voldré més; perquè fartar-se és propi de porcs, i els homes de bé mengen amb mesura.—Bé prou que t'entenc, diguí entre mí: maleïda tanta medecina i bondat com aquests senyors meus, a qui servesc, troben en la fam.

Vaig posar-me al peu de la porta, i traguí de la pitrera uns rosegons de pà qui m'havien sobrats dels de *per amor de Déu*. Ell, en veure açò, em digué: «Atansa't, minyó, què menges?» Jo m'hi acostí, mostrant-li el pà; me'n prengué

un bocí, el millor i més gros de tres que hi havia, i va dir-me: «En bona fè, m'apar que és bon pa.—I ara? diguí jo, senyor, voleu dir que és bò?—Sí, a fè, replicà ell: de on l'has tret? Si l'hauran pastat amb les mans netes?—No ho sé, responguí jo; però a mi no em fa pas escrúpol el seu gust.—«Doncs vinga com vinga», digué mon miserable senyor, i acostant-se'l a la boca començà a donar-hi tan belles queixalades com jo ho feia amb l'altre, i anava dient: «Còm hi ha Déu, que és molt gustós aquest pa!»

Coneixent-li jo la flaca, vaig donar-me brasa; ja que el vegí de tal disposició que, si acabava abans de mi, s'acomodaria a ajudar-me amb el que restava: i així enllestírem quasi plegats. En açò, s'espolsà amb les mans unes quantes molles, i ben menudetes, qui damunt el pit havien-li restades; se n'entrà dins una petita cambra que hi havia allí, en tragué un pitxell esbrocallat, i après d'haver-hi ell begut, va oferir-me'l. Jo, aparentant continença, li diguí: «Senyor, no bec mai ví.—Aigua és, em respongué; i ja pots beure'n». Aleshores prenguí el pitxell i beguí, no gaire, perquè de set no en patia.

CAPÍTOL XII

El llit de l'escuder. El sopar també diferit, i per què. La mala nit. L'espasa de l'escuder.

Així estiguérem fins a la nit, parlant de coses que em preguntava, a les quals jo responguí tan bé com sabia. En aquella hora, féu-me entrar dins la cambra on hi havia el pitxell de què beguérem, i em digué: «Minyó passa-te'n allà, i veuràs com es fa aquest llit, perquè el sàpigues fer d'aquí en avant». Em posí a l'un cap, i ell a l'altre, i férem l'escarransit llit, el qual donava poca feina; perquè tenia sobre dos bancs un encayiçat, damunt el qual estava estesa la roba dessobre un trist matalàs, que per no ésser gaire bugadejat no ho semblava, encara que en feia, i més escatimat de llana de çò que era menester. Estenguérem-lo i cuidàrem estovar-lo; lo qual era impossible, perquè açò qui ja és dur no es pot fer tou. El diable del matalàs malviatge la cosa que tenia dintre séu; doncs posat sobre el

canyíç, totes les canyes es podien comp-
tar, semblant pròpriament el costellam
d'un porc molt magre. I damunt aquell
escanyat matalàs posàrem un cobrellit de
la mateixa mena, del qual no poguí dis-
tingir la color. El llit fet, i essent de nit,
em digué: «Llàtzer, ja és tard, i d'ací al
mercat hi ha un bell troç; també per
aquesta ciutat corren molts lladres qui
de nits escometen. Passem com pugam, i
demà, al fer-se dia, Déu proveirà; don-
ques jo, per estar sol, estic desprevingut;
ans he menjat aquests dies passats fora de
casa; però ara ho farem d'altra manera.
—Senyor, diguí jo, de mi no en passeu
ànsia, que prou sé passar una nit, i en-
cara més, si és menester, sens menjar.
—Viuràs més sà, va respondre'm, perquè,
com dèiem aquest matí, no hi ha res en
el món per viure molt com menjar poc». Si
aquest és el camí, diguí a mi mateix,
ja mai moriré, perquè sempre he seguit
aquesta regla de malgrat, i encara espero
en ma desventura sostenir-la tota la vida.

Es ficà, doncs, al llit, posant per coixí
les calces i la jupa, i féu-me geure a sos
peus, lo qual jo vaig fer: però malviatge
si poguí gens dormir, perquè les canyes i
els ossos qui em sortien no cessaren en
tota la nit de bregar i escalfar-me, puix
que amb mos treballs, mals i dejunis, jo
penso que en mon cos no tenia una
lliura de carn. I també, com aquell dia

no havia menjat quasi res, tenia una fam que m'alçava, la qual amb la son no podia avenir-se. Mil vegades (Déu m'ho perdoni) vaig maleir a mi mateix i a ma revessa fortuna. Allà quasi tota la nit, no gosant bellugar-me per no desvetllar mon senyor, no feia sinó demanar a Déu instantment la mort.

L'endemà matí llevàrem-nos, i començà a netejar i a espolsar les calces, el cosset, la jupa i la capa, i servint-li jo d'estaquiroto es vestí amb tota comoditat poc a poc: li doní aiga-mans, es pentinà, i tot posant l'espasa en el talabart, em digué: «Oh si tu sabies, minyó, quina peça és aquesta! No hi ha dobla d'or al món per la qual jo la baratés; doncs en ninguna de quantes Antoni féu, no encepegà posar-hi el cer tan ben trempat com el té aquesta». I la tragué de la vaina i la palpà, fent-la lliscar amb els dits, dient: «Vet-la ací; jo em compromet a tallar amb ella un floc de llana en rodó. —I jo, diguí entre mi, amb les meves dents, encara que no són de cer, un pa de quatre lliures».

Tornà-la a estojar, i se la cenyí, amb un enfilall de grans de rosari grossos penjants del talabart; i amb pas amesurat, el cos dret, fent amb ell i amb el cap molt gentils moviments, posant la punta de la capa ara sobre la espatlla, i adès sóta l'aixella, amb la mà dreta al costat fent

nansa, passà la porta, dient: «Llàtzer, endreça bé la casa mentre me'n vaig a missa: fés el llit, i ves-te'n a omplir el pitxell al riu qui està ací baix, i tanca la porta amb clau, no sia que ens prenguen res, i posa-la ací a la xarnera, perquè si jo vingués entretant puga entrar». I se'n va amb cert aire i posat de noblesa que qui no el conegués hauria cregut que era molt prop parent del comte d'Arcos, o, quant menys, cambrer a qui vestia.

Beneït siau vós, Senyor, diguí jo, perquè jamás doneu la malaltia sens el remei! Quí serà el qui, trobant el meu senyor, no cregui, en veure'l tan cofoi, que ahir nit sopà bé i dormí en bon llit, i que, per molt que sia ara de matí, no el tinga per haver fet un bon esmorzar? Grans secrets són, Senyor, els que vós feu, i les gents ignoren. Doncs, quí no s'hi enganyaria veient aquell noble continent i vestit endreçat? I quí es pensaria mai que aital gentilhom ha passat tota la diada d'ahir amb aquell trist rosegó de pà, que son criat Llàtzer portà un dia i una nit dintre l'arca de sa pitrera, on no podia encomanar-se-li gaire netedat? i que avui, rentant-se les mans i la cara, a falta de tovallola, se servia del faldar de la jupa? ¡Oh Senyor, i quants d'aquests en deveu tenir pel món espargits, qui pateixen per lo que en diuen negra honra ço que per vós no suportarien!

CAPÍTOL XIII

Llàtzer convertit en proveïdor de l'escuder.

Així estava jo al peu de la porta, mirant i considerant semblants coses, fins que l'escuder mon senyor hagué passat el llarg i estret carrer. Torní a ficar-me a casa, i en un Credo la vaig resseguir tota de cap a cap, sens endreçar res, ni trobar-hi per què. Faig aquell dur i miserable llit, prenc el pitxell, i me'n vaig al riu; on vegí dins un hort el meu senyor en gran requesta amb dues dones encobertes, segons semblava, d'aquelles qui en tal lloc no hi fan mai falta, que moltes tenen per costum anar-se'n les matinades de l'estiu a refrescar i a esmorzar, no duent-se res, per aquelles fresques riberes, confiant que no ha de mancar algú qui els en doni, tenint-les prou malavesades nostres gentilshomens de la vila.

Com anava dient, ell estava en mig

d'elles fet un Macies (*), llançant-los-hi més amoretes que no n'escrigué Ovidi. Però com conegueren que estava ben amollit de cor, no van donar-se vergonya de demanar-li esmorzar. Ell, sentint-se així fret de bossa com de ventrell, li vingué tal esgarrifança que li furtà la color de la cara, i començà a entreban-car-se de paraules i a donar excuses de mal pagador: elles, qui deurien ésser ben trutxes, al conèixer-li la flaca, deixaren-lo per lo qui era.

Jo, qui estava menjant uns tronxos de col amb els quals em vaig desdejunar molt llestament (com a criat novell), sens que el meu senyor em vegés, me'n torní a casa, pensant escombrar-ne una part, que ben bé ho necessitava; més no trobí amb què fer-ho. Em posí a pensar què faria, em semblà bé esperar mon senyor fins a migdia, a veure si venia i per casualitat portava quelcom per dinar; però fôu ma esperança inútil. Així que vegí ésser les dues i que no venia, i que la fam m'apretava, tancant jo la porta, i posant la clau on em manà, vaig tornar-me'n al meu ofici; i amb veu baixa i malaltissa, les mans sota l'aixella, girats els ulls al cel, el nom de Déu a la boca,

---

(*) Poeta i noble gallec del segle xv. Enamorat cegament d'una jove, àdhuc après de maridada, el marit d'aquesta, exasperat, féu-lo morir tràgicament.

començo a demanar pà de porta en porta i per les cases que em pareixien més grans. I puix jo aquest ofici l'havia mamat amb la llet, vull dir, que amb el cec mon gran mestre l'havia après, tan aprofitat deixeble vaig sortir, que baldament en aquell poble no hi hagués caritat, i l'anyada haver estat prou escassa, tan bon enginy jo tinguí, que encara no eren al rellotge les quatre, ja tenia jo altres tantes lliures de pà desades dins el meu cos, i més d'altres dues en les mànegues i pitrera. Me'n torní a la posada, i en passar per la triperia vaig demanar caritat a una d'aquelles dones, qui em donà un troç de peu de vaca i una misèria de tripes cuites.

En arribant a casa, mon bon senyor ja hi era, plegada la capa i posada damunt el pedriç, i tot passejant-se per la eixida. Així que hi entrí, va acostar-se'm; i creguí que em volia reprendre per ma tardança, però Déu ho disposà millor. Em preguntà de on venia. Jo li diguí: «Senyor; fins que he sentit caure les dues m'he estat ací, i no veient-vos venir me'n só anat per la vila a encomanarme a la bona gent, i m'han donat açò que veieu». I li posí davant el pà i les tripes que a un cantó de la falda portava. A lo qual mostrà ell molt bona cara, i digué: «Doncs jo t'he esperat a dinar, i veient que trigaves, he dinat. Emperò

en açò tu t'has portat com un home: val més demanar-ho per Déu, que no robar-ho. I així Ell em valga com açò m'aparbé; solament t'encomano, per ço que atany a ma honra, que ningú sàpiga que vius amb mi: si bé crec serà secret essent jo poc conegut en aquesta ciutat; i ni mai que hi hagués vingut!—Senyor meu, li diguí, no us neguitegeu per açò, que malviatge si ningú me'n demanarà compte, ni jo tinc de donar-lo-hi.—Ara doncs, menja, pecador, digué ell, que si a Déu plau, prompte ens veurem sens necessitat; encara que, a dir-te veritat, d'ençà que só entrat en aquesta casa res m'ha anat bé: deu ésser tallada de mala lluna, puix que hi hà cases infortunades on hi entra un hom amb un mal peu, i que encomanen la desgràcia als qui hi viuen. Sens dubte que aquesta n'és una; emperò jo et prometo, que acabat aquest mes, no m'hi estaria encara que me la donassen».

CAPÍTOL XIV

**Un peu de vaca servint a diferents sal-
ses. La bossa de l'escuder que no
serveix per a res.**

VAIG asseure'm a un cantó del pedriç,
i perquè no em tingués per golafre,
res no diguí de la berena, i començo a
sopar i a mossegar les tripes, i el pà, tot
dissimuladament mirant el desventurat
senyor meu, qui no distreia els seus ulls
de la meva falda, qui aleshores feia de
plat. Tanta llàstima tinga Déu de mi com
jo en tenia d'ell, car sentí tot ço que ell
sentia, i mantes vegades jo ho havia
passat i ho passava cada dia. Pensava si
estaria bé oferir-me a convidar-lo, puix
tenint-me ell dit que havia dinat, temia
no acceptés el convit. Per fí, jo desitjava
que el pecador alleugerís la seva pena amb
la que jo m'havia presa, i que es desde-
junés com ho féu el dia abans, tant més
que hi havia millor ocasió, per ésser més
bona la vianda i més poca la meva fam.
Volgué Déu satisfer el meu desig, i

fins, jo crec, el séu; perquè, com començí a menjar, s'estava passejant, i posant-se'm davant, em digué: «Ja et dic jo, Llätzer, que tens, en menjar, la millor gràcia que mai haja vista a ningun home del món, i no et veu algú menjar que no li facis denteta, encara que no tinga gana.—La molt bona que tu tens, deia jo entre mi, fa semblar-te la meua prou gran». Amb tot, em semblà bé donar-li peu, puix ell s'hi disposava i em donava lloc per açò, i li diguí: «Senyor, l'ocasió fa el lladre. Aquest pà és saborosíssim, i aquest peu de vaca tan ben cuit i assaonat que no hi hauria algú a qui no fes venir salivera.—Còm! un peu de vaca? preguntà ell.—Et dic, en veritat, replicà ell, que és el millor bocí del món, i que no hi hà pas faisà que em sàpia tan bò. — Doncs tasteu, senyor, li diguí jo i veureu què tal és. «En açò, li posí als dits el peu de vaca i tres o quatre raccions de pà del més blanc. Ell que s'asseu al costat meu, i comença a menjar com aquell qui en té delit, rosegant cada osset encara millor que no ho haguera fet un llebrer séu. «Amb almodroc (*), deia ell és aquest un excel·lent menjar.—Prou el menges tu amb millor salsa, pensava jo.—Valga'm Déu! digué ell, que

---

(*) Es una composició d'alls i oli, formatge i altres coses.

l'he trobat tan bò com si en tot avui no hagués menjat res. — Així em vinga el bon temps, diguí entre mi, com açò és cert». Em demanà el pot de l'aiga, i li ho doní tal com l'havia portat del riu: i puix no n'hi mancava gota, senyal que el meu senyor no havia tastat res a dinar.

Beguérem, i molt contents anàrem a dormir com la nit abans: i per no allargar-me, d'aquesta manera passàrem vuit o deu dies, anant-se'n el pecador els matins amb aquell posat i pas de processó, a ensumar l'aire pels carrers, servint-li el pobre Llätzer de gòç de presa.

Moltes vegades tenia present ma dissort, que lliurant-me dels miserables senyors que havia tinguts, i cercant millorar, vingués a raure amb el qui no solament no'm mantenia, ans calia que jo el mantingués. Malgrat açò, li volia bé, en veure que era pobre i no podia més, i ans li tenia llàstima que malvolença; i tot sovint, per dur-li a casa amb què pogués ell passar, jo ho passava malament.

Per eixir de dubtes, un matí, havent-se llevat el pobre, en camisa, per anar dalt de la casa a fer ses necessitats, vaig desplegar la jupa i les calces que es deixà a la capçalera, i hi trobí una bosseta de drap de vellut ras, cent voltes doblegada, i malviatge si hi havia una malla ni senyal d'haver-n'hi haguda de molt

temps. «Aquest, pensava jo, és pobre, i ningú no dona ço que no té: emperò el cobdiciós cec i l'altre malaventurat miserable clergue, que semblava li plovién del cel (a l'un, amb un *Déu vos faci bò*, i a l'altre amb un *Déu vos ho pagui*), em mataven de fam, aquells tals és molt just d'avorrir, i aquest mereix que d'ell es tinga llàstima. Ben bé ho sap Déu, que avui en dia, en trobant-me amb algú vestit així com ell, amb aquell pas i pompa, li tinc compassió al pensar si pateix lo que en aquell vegí soferir, a qui, no obstant sa pobresa, m'estimaria més servir, que no als altres, per ço que sus ara he dit. Solament una cosa d'ell no em queia gaire bé; doncs hauria jo volgut que no fós tan bufat, sinó que abaixés un xic els fums, donat el molt que pujava sa fretura. Però, a mon judici, és una regla ja usada i observada entre aquesta llei de gent, que baldament no hi haja un coronat de bescanvi, han d'anar endavant les atxes. Déu els faci ben bons, que d'aquest mal han de morir.

CAPÍTOL XV

**De les engúnies que l'escuder i Llätzer
passaren per un ban del Consell
de la ciutat. Déu els deixà
veure un real.**

ESTANT jo doncs en tal estat, fent la vida que he dit, volgué la meva adversa fortuna, que de perseguir-me no estava satisfeta, que en aquella afadigada i vergonyosa manera de viure no perseverés. I fôu, que com en aquella anyada la terra no hagués donat blat, va decretar l'ajuntament que tots els forasters pobres ixquessen de la ciutat, amb pregó, que tot aquell qui d'allí avant trobarien, fós castigat amb açots. I així executant la llei, els quatre dies après següents a la crida, vaig veure tota una processó de pobres açotats pels quatre cantons, lo qual m'esfereí de tal manera, que mai més no gosí propassar-me a captar. Açí haguera vist, el qui veure-ho pogués, l'abstinença de casa meva i la tristesa i silenci de sos estadants; tant, que prou ens

trobarem dos o tres dies sens menjar un bocí ni dir un mot. A mi feren-me la vida unes dones filadores de cotó, qui feien barretines i vivien a costat nostre (a casa de les quals anava de veïnat i tenia amb elles coneixença), que de la misèria que els portaven donaven-me alguna coseta, amb la qual bé o malament jo passava.

Doncs, no tenia tanta llàstima de mi com del pobre senyor meu, qui en vuit dies malviatge si menjà un bocí; almenys a casa bé els passàrem sense tastar res. Jo no sé còm, ni on anava ni què menjava: i veure'l venir a migdia carrer avall, el cos tot enravenat, més llarg que un llebrer de bona casta! Després, per quant a çò que en diuen la negra honra, prenia una palla de les que prou escassejaven a casa, i sortia a la porta escurant aquelles que res entre si tenien, planyent-se encara del maleït casal, dient: «Bé és de veure que tot ho fa la desgràcia d'aquesta posada; com tu ja veus, és rònega, trista i fósca. Tant com aquí viurem, haurem de patir: jo desitjo que sia acabat aquest mes per eixir-ne».

Doncs trobant-nos en aquesta aflictiva i famolenca persecució, un dia, no sé per quina sort o ventura, entrà en el pobre poder del meu senyor un real, amb el qual vingué a casa tan cofoi com si tingués el tresor de Venècia, i donant-

me'l a mi, amb cara molt alegre i riallera, digué: «Pren, Llätzer, que ja Déu va obrint sa mà; vés a plaça i compra pa i ví i carn; trenquem el coll al diable. I més, faig-te saber, perquè estigues alegre, com ja he llogat una altra casa; i en aquesta infortunada no hi estarèu sinó fins acabat el mes. Malviatge ella i aquell qui hi posà la primera teula, que amb mal astre hi he posat els peus. ¡Ira de bet! D'ençà que hi visc, ni gota de ví ni bocí de carn és entrat dins mon cos, ni gens de repòs no he tingut; tal és la seva aparença, i tanta sa fosquedat i tristor. Vés, i torna aviat; i mengem avui per avui com a comtes».

Prenc el real i mon pitxell, i corrent com una llebra començo a pujar carrer amunt, dirigint-me cap a la plaça molt content i alegre. Però, de què m'aprofità, si està decretat en ma trista ventura que no puga mai tenir goig sens esglai? I així fôu d'aquest; perquè mentre jo anava pel carrer, donant infinides gràcies a Déu de que a mon senyor havia procurat diner, i traient comptes en què l'esmerçaria, perquè fos millor i més profitosament despès, tot d'una vegí al meu davant un mort, que carrer avall molts capellans i gent portaven sobre un baiart. Vaig arrimar-me a la paret per fer-los lloc, i après d'haver passat el cos, venia darrera tocant a la caixa una qui devia

ésser la muller del difunt, tota endolada, i amb ella moltes altres dones, la qual anava plorant amb grans crits, i dient: «Marit i senyor meu, on vos porten! A la casa trista i desventurada, a la casa rònega i fósca, a la casa on jamai no mengen ni beuen!»

■ A l'oir tals paraules, el cel em caigué dessóbre, i diguí: «Oh desventurat de mi! cap a casa duen aquest mort». I deixant el camí que portava, m'obrí pas pel mig de la gent, i me'n torní carrer avall, corrent tant com poguí, a casa meva; i un cop entrat dins, vaig tancar ben de pressa, invocant l'ajuda i socors de mon senyor, tot abraçant-m'hi, perquè em valgués i vingués a defensar l'entrada. El qual, bon xic alterat, pensant no fós altra cosa, em digué: «Què hi hà minyó? què crides? què tens? per què tanques la porta amb tanta fúria?—Oh, senyor, li diguí jo, veniu ací, que ens porten un mort.—Còm és açò? preguntà ell.—Allà dalt l'he trobat, responguí jo, i sa muller venia dient: «On vos porten, marit i senyor meu! a la casa rònega i fósca, al trist i malaventurat alberg on mai mengen i beuen! Aquí, senyor, ens el porten». I certament, com el meu senyor sentí açò, encara que no tingués motiu per estar gaire rialler, esclafí tan grossa riallada que estigué una bella estona sens poder parlar. Entretant, ja

tenia jo posat lo forrellat a la porta, apuntalant-m'hi amb la espatlla per major defensa. Passà la gent amb el mort, i jo encara tenia pòr de que l'havien de ficar a casa nostra. I après que el meu senyor estigué més fart de riure que de menjar, em digué: «Bé és veritat, Llätzer, segons anava dient la vídua, tingueres tu raó de pensar ço què has pensat; però, puix Déu ho ha disposat millor, i passen avant, obre, obre, i basqueja pel menjar.—Deixeu-los, senyor, que hagin acabat de passar el carrer», diguí jo.

A la fi, vingué el meu senyor a la porta del carrer, i l'obrí a pesar meu, que bé fôu convinent, atesa ma gran pòr i alteració, i torní a posar-me en camí. Però, encara que menjàrem bé aquell dia, malviatge si jo hi prenia cap plaer, ni en els tres següents recobrí la color que tenia; i mon senyor se'n reia cada vegada que li venia a la memòria aquella meva sortida.

CAPÍTOL XVI

Per quina raó l'escuder es trobava a Toledo. Relació que fa dels seus béns i de les seves aptituds, les quals de res no li servien.

Daquesta manera passí algun temps amb l'escuder, mon tercer i pobre senyor, i sempre desitjant saber la intenció de sa vinguda i estada en aquella terra; perquè des del primer dia que amb ell vaig colocar-me, bé coneguí que era foraster, per la poca coneixença i tracte que amb els naturals d'ella tenia. Finalment es complí mon desig, i féu-me sabedor de ço que desitjava; doncs un dia que havíem menjat passablement, i ell es trobava un poc alegre, em referí les seves coses, em digué que era de Castella la Vella, i que se'n era anat de la seva terra solament per no tenir de salutar, barret en mà, a un cavaller veí séu. «Senyor, diguí jo, si ell era el que dieu, i tenia més que vós, res no us costava de salutar-lo de primer, tant més que ell

per vós, també se'l treia. — En veritat, ell és, i certament ell té, i també se'l treia per mi, em respongué; però de quantes vegades com jo li feia primer la barretada, no fóra mal haver-ne ell estat alguna amb mi més atent, i guanyar-me per mà. — Apar-me, senyor, li diguí jo, que en açò no hauria mirat tan prim, sobretot amb els qui són més que jo i tenen més. — Ets massa jove, va respondre'm, i no coneixes els punts d'honra en què avui per avui reposa tot el cabal dels homens de bé. Doncs has de saber que jo só (com veus) un escuder; emperò vot a Déu, si trobo al comte pel carrer i no es treu ben tret del tot el barret, que en veient-lo venir una altra volta, bé em sabré jo ficar dintre una casa, fent veure que m'hi porta algun negoci, o passar per un altre carrer, si em vé a mà, abans no el tinga davant, per no traure-me'l jo: puix que un noble no deu res a ningú sinó a Déu i al rei, i no és just, essent home de bé, s'oblidi ni un punt de fer gran estima de sa persona.

«Jo em recordo que un dia, en ma terra, vaig escarnir un oficial, i volguí posar-li les mans damunt, perquè tantes vegades com em topava em deia: Déu mantinga vostra mercè.—Vós, don roí malvat, li diguí, perquè no teniu més bona criança? Déu vos mantinga, haveu de dir-me, com si fós un qualsevol? D'aleshores

ençà, i fós on fós, se em treia el barret, i parlava com devia»

En açò, jo li vaig replicar: «I no és bona manera de saludar un hom a un altre, dient-li que el mantinga Déu?—Mira, vés-te'n al botavant, digué ell, açò és bò per dir als homes de baixa mà; però als més alts, com jo, no deu hom parlar-los-hi sinó de *bés les mans de vostra mercè*, o almenys, *bése-us, senyor, les mans*, si aquell qui em parla és cavaller. I així, en aquell de ma terra, qui m'omplia les butxaques de manteniments, jamai no el poguí soferir, ni soferiria ningú del món, del rei en avall, qui em diga *Déu vos mantinga* ». Pecador de mi! diguí jo entre dents, perçò Ell cuida tan poc de mantenir-te, puix no comportes que algú lo hi supliqui.

«Majorment, prosseguí l'escuder, que no só tan pobre que no tingui a la meva terra un casal, a setze lleuges d'allà on só fill, en la vessana de Valladolid, que si fós edificat i ben construít valdria més de dos cents mil morabetins, perquè s'hi podrien fer cases grans i bones; i tinc un colomar que, si no fós enderrocat com ho és, donaria cada any passat de dos cents colomins; i encara altres coses que no dic, les quals vaig abandonar per ço que atany a ma honra. I vinguí en aquesta ciutat creient trobar-hi una bona col·locació, mes no ha succeït com jo pensava.

De canonges i clergues molts en trobo; però són una gent tan escassa, que no els trauria de la seva regla ningú del món. Cavallers de mija talla prou que em demanen; però, servir a aquests és cosa de gran treball, perquè d'home haveu de convertir-vos en banyeta, i si no, vos diuen passar-ho bé; i ordinàriament solen les mesades caure tard, i lo més segur són les queixalades, com a paga de servei. I si alguna vegada volen ajustar-se la consciència i pagar vostres suors, vos fan donació en el guarda-roba d'algun entressuat gipó o d'un cosset o capa pelada.

«Ja a saber que, com un hom es coloca amb un senyor de títol, passa millor sa misèria: doncs, per ventura no tinc jo suficient manya per servir i accontentar aquèsts? Ira de bet! que si en trobés ún, ben segur obtindria jo sa privança, i que li faria mil serveis. Perquè sabria dur-lo enganyat tan bé com qualsevol altre, i complaure'l per la pinta; celebraria molt els seus acudits i sos costums, encara que no fóssen molt recomanables; jamai li diria res qui el pogués ofendre, per molt que fós a major profit séu: fóra molt amantent en servir-lo, ja de paraula, ja de fet; però no m'afanyaria a fer bé les coses que ell no hagués de veure, i em posaria a renyar la gent del servei, com ell ho pogués sentir, perquè semblés que m'interessava molt en lo atanyent a sa

persona: si ell reptés algun criat seu, en cara li ajudaria amb algunes fiblades punyents per encendre-li la ira, aparentant jo voler excusar el culpable; li faria llaors d'açò qui fós de son grat, i, pel contrari, fóra un burleta i mal intencionat; murmuraria dels de dins i de fora casa; inquiriria i tafanejaria les vides dels altres per referir-les-hi; i altres moltes elegàncies d'aquesta mena que avui dia s'estilen a palau, i els senyors d'ell ho troben bé; i no volen veure en llurs cases homes virtuosos, sinó que els avorriren i menyspreuen, els motegen d'ignorants, i que no són bons per a res i de qui no pot el senyor refiar-se'n. I, amb aquests, els astuts, avui per avui es valen, com estic dient, d'açò que jo em valdria: emperò no tinc la sort de trobar-lo».

Així es lamentava també de sa revessa fortuna mon senyor, donant-me notícies de la valua de sa persona.

CAPITOL XVII

Com fôu interrompuda la relació de l'escuder. Inventari de sos mobles.

Planta a Llätzer en sec.

ESTANT en açò, passà la porta un home amb una vella; l'home li demanà el lloguer de la casa, i la vella el del llit. Trauen comptes, i sols dos mesos pujaren més d'açò que ell amb un any no hauria aplegat; crec que fóren dotze o tretze rals. I ell els donà molt bona resposta, dient-los que aniria a la plaça a bescanviar una peça doble, i que tornessin passat migdia. Però sortí, i no tornà; de manera que ells vingueren a la tarda, mes féren tard; i jo els diguí que encara no era vingut. Essent de nit, i no essent ell tornat, vaig agafar pòr d'estar tot sol; i anant-me'n a casa les veïnes, i referint-los lo succeït, allà vaig dormir.

Al matí vinent, tornen els creditors i demanen pel veí; però, a la porta del costat. Les veïnes digueren-los: «Ací teniu son criat i la clau de la porta». Demana-

ren-me noves de mon senyor: jo els diguí que no sabia on parava, i que ni tampoc havia comparegut d'ençà que sortí a bescanviar la peça; i que bé creia que d'ells i de mi havia fugit amb la excusa del canvi.

Tan bon punt com oiren açò, van a cercar un agutzil i un escrivà, i vet ací que tornen tots quatre, i prenen la clau, em criden, fan venir testimonis, obren la porta i entren a embargar els béns de mon senyor fins a ésser satisfets de son deute. Van rodar tota la casa, i trobant-la buida, com he referit, digueren-me: «Què s'és fet dels béns de ton senyor, els cofrens, les tapiceries i mobles de casa?— No sé de què em parlen, els responguí.— Sens dubte, digueren els creditors, fou tot tret esta nit i portat a una altra part. Senyor agutzil, posau prè a aquest minyó, que ell sabrà on són». Vingué l'agutzil, i agafant-me pel coll de la jupa, digué: «Minyó, faig-te presoner si no descobriexes els béns de ton senyor».

Jo, com en semblant cas mai m'hagués vist (si bé que havia estat prou vegades agafat pel coll, però era amb suavitat que em trabaven, per ensenyar el camí al qui no hi veia), tinguí un fort esglai, i plorant prometí que els diria açò que em demanaven. «Bé està, digué l'agutzil, doncs digues lo que saps, i no tingues pòr».

L'escrivà s'assegué damunt un pedriç per escriure l'inventari, preguntant-me què era el que ell tenia. «Senyor, li diguí jo, açò que aquest senyor meu té, segons ell mateix em relatà, és un bell casal per edificar i un colomar enderrocat.—Bò, digueren els creditors, per poca valua que açò tingui, n'hi haurà prou per rescabalar-nos.—I a quina part de la ciutat és que ho té? em preguntaren.—A la seva terra, els responguí jo.—Sí que l'havem feta bona, en nom de Déu! digueren ells. I on cau la seva terra?—De Castella la Vella, em digué que era», els responguí.

En açò, esclafiren unes grans rialles l'agutzil i l'escrivà, dient als creditors: «No cal saber-ne més per cobrar el vostre deute, encara que fós més gros.—Veuen, senyors, digueren les veïnes qui estaven presents, aquest minyó és un innocent, i fa pocs dies que està amb l'escuder, i no en sap d'ell més que les vostres mercès, sinó que el pobret se'n vé a casa nostra, on li donem la vianda que podem per amor a Déu, i de nits se'n anava a dormir amb el seu senyor». Coneguda ma innocència, em deixaren anar en llibertat. L'agutzil i l'escrivà demanaren a l'home i a la dona llurs drets, sobre lo qual mogueren moltes raons i soroll; doncs els creditors al legaven no estar obligats de pagar, puix no

hi havia de què, ni es feia l'embarg. Els altres deien que havien deixat escapar un altre negoci que els hi convenia més, per mor d'aquell. Finalment, après de molts crits, al capdevall un saió (qui passava pel carrer) s'encarregà del vell cobrellit de la vella; i si bé no anava molt carregat, ja els tenim tots cinc esgar-gamellant-se; no sé com va acabar. Crec jo que el pobre cobrellit pagaria la festa, i bé s'ho mereixia; perquè, quan havia de reposar i descansar de les passades fatigues, anava encara a lloguer.

Tal com he referit em deixà mon pobre tercer senyor, per on coneguí del tót ma roïna ventura; ja que posant-se de manifest tant com podia contra de mi, capgirava mos afers de tal manera, que si bé sol veure's els criats anar-se'n de llurs senyors, en mi no fôu així, sinó que el meu senyor m'abandonà i fugí de mi.

CAPÍTOL XVIII

Com Llätzer es posà a servir un frare de la Mercè, i aviat el deixà.

EM convingué cercar el quart. Les bons veïnes damunt dites em dirigiren a un frare de la Mercè, del qual deien elles que eren parents. Era poc amic del cor i de menjar al convent, qui es desfeia per anar a rodar, i gran amador de negocis seculars i visites, tant, que jo crec que rompia més sabates ell que tota la comunitat plegada. Aquest em donà el primer calçat que he espatllat en ma vida, però em durà vuit dies, ni jo poguí estar-hi més, de massa córrer. Doncs per açò, i per altres futeses que no dic, men vaig desfer.

CAPÍTOL XIX

Com Llätzer va col·locar-se amb un publicador de butlles.

V AIG anar a raure per ma ventura amb el quint, qui fou un publicador de butlles, el més descarat i desvergonyat, i el major espargidor d'elles que jo vegí, ni espero jamai veure, ni crec que ningú del món hagi vist; perquè tenia i cercava ardis i maneres i molt subtils invencions. Quan entrava en aquells pobles on havien de presentar la butlla, primerament presentava als rectors, o a llurs vicaris, algunes cosetes qui no eren de gaire valor ni substància: una lletuga d'enciam (si en corrien), un parell de llimones o taronges, un préssec, un parell de duranys, o sengles peres primerenques. Així procurava guanyar-los la voluntat, perquè afavorissin son negoci i convoquessin els parroquians a pendre la butlla. Quan li donaven les gràcies, ell els prenia el pols: si deien que en sabien, no els deia ni un mot en llatí, per no entre-

bancar-se; mas es prevalia d'un romanç elegant i ben arrodonit i d'una llengua prou desembaraçada. I si sabia que els dits clergues eren d'aquells reverents, vull dir, qui més amb diners que no amb lletres i amb títols s'ordenen, es feia entre ells un sant Tomàs, i parlava dues hores en llatí, que si bé que no ho era, almenys ho semblava. Quan a les bones no li prenien les butlles, cercava que a les males les hi prenguessin; i per açò causava molèsties al poble, i altres vegades es valia de manyes i artificis. I perquè tots els que li veia fer seria llarg de referir, en diré un de molt subtil i graciós, amb el qual bé mostraré la seva suficiència.

A un poble de la Sagra de Toledo havia predicat per espai de dos o tres dies fent les seves acostumades diligències, i no li havien prè la butlla, ni, a mon entendre, tenien intenció de prendre-la-hi, i per tal motiu es donava a tots els diables. I pensant fer-ne alguna, resolué convidar el poble per al vinent matí, i fer cridar la darrera publicació de sa butlla. I aquella mateixa nit, après de sopar, posaren-se a jugar la colació ell i l'agutzil; i sobre el joc tingueren raons i males paraules. Ell digué lladre a l'agutzil, i aquest el motejà d'estrofa. En açò, el comissari mon senyor prengué una ascona qui era a l'un costat del portal

on jogaven, i l'agutzil agafà sa espasa que a la cinta portava. A la remor i crits que tots feien comparegueren els hostes i veïns, qui es posaren a descompartir-los; i ells, molt enfurismats, procuraven desempellagar-se dels qui tenien entremig, per matar-se. Però com la casa estigués plena de gent, qui, al gran desori, com a formigues venien, veient que no podien encarar-se amb les armes, es deien paraules injurioses; entre les quals, l'agutzil digué al meu senyor que era un falsari, i les butlles que pregonava eren falses. Finalment els del poble, en veure que no eren prou per descompartir-los, resolgueren traure l'agutzil de l'hostal i portar-lo a una altra part: i així restà mon senyor molt indignat. I après que els hostes i veïns hagueren-lo pregat que sossegués la seva ira i se'n anés a dormir, així ho férem tots.

L'endemà matí, el meu senyor se'n anà a l'església, i manà senyalar a missa i a sermó per distribuir la butlla. El poble s'aplegà, el qual anava murmurant de les butlles, dient como eran falses, i que el mateix agutzil tot barallant-se ho havia descobert. De manera que, a més de que tenien poques ganes de prendre-la, amb allò acabaren d'avorrir-la del tot. El senyor comissari se'n pujà a la trona i començà son sermó, i a excitar la gent a que no menyspreassen tant de bé i d'in-

dulgència com la santa butlla procurava.

○ A lo millor del sermó, entrà per la porta de l'església l'agutzil, i après d'haver feta sa oració, s'alçà, i amb veu alta i reposada, i amb bon sentit, començà de dir: «Bona gent, oïu-me una paraula, que després oireu a qui voldreu. Jo vinguí ací amb aquest publicador de butlles qui us predica, el qual m'enganyà, i digué que l'ajudés en aquest negoci, i que ens partiríem el guany. Doncs ara considerant el dany que faria a ma consciència i als vostres béns, penedint-me de tot lo fet, jo us declaro obertament que les butlles que ell predica són falses; i perquè no li doneu fè, ni li'n prengueu, jo protesto que directa ni indirectament no hi prenc part, i que des d'ara mateix renuncio la vara i la llanço en terra. I si temps a venir ell rebés algun càstig per la falsedat, siau-me vosaltres testimonis que no só jo company séu, ni li ajut per a res, ans vos desengany i advertesc de la seva maldat». I així acabà son raonament.

Alguns homes de bé, qui allà estaven, volguerren aixecar-se i traure l'agutzil fora de l'església, per evitar escàndol; mes el meu senyor els deturà, i va manar-los que, sots pena de excomunió, no el destorbessin, ans li deixessin dir tot quant volgués; i així ell també féu el mut

en tant que l'agutzil digué tot lo desus referit. Com ell callava, mon senyor li digué que si volia parlar més, que ho digués. L'agutzil li respongué: «Bon xic més hi hà que dir de vós i de la vostra falsedat; mes, per ara, n'hi hà prou». Aleshores el senyor comissari s'agenollà a la trona, i amb les mans plegades, i mirant el cel, digué així: «Senyor Déu, a qui res no és amagat, ans totes coses són manifestes, i a qui res no és impossible, sinó que sou tot poderós; vós sabeu la veritat, i com injustament só afrontat. En quant per mí, jo el vull perdonar, perquè vós, Senyor, el perdoneu: no mireu aquell qui no sap açò que fa ni diu. Mas quant a la injúria a vós feta, suplico i per justícia us demano no la consentiu, perquè algún dels presents, qui potser feia compte de prendre aquesta santa butlla, escoltant-se les falses paraules d'aquell home, ho deixarà de fer. I puix que tant és perjudici del pròxim, jo us suplico, Senyor, no ho permeteu, ans prompte feu ací miracle, i sia d'aquesta manera: que si és veritat el que aquell diu i que hi haja amb mi dolenteria i falsedat, aquesta trona sia esfondrada amb mi ensems i ficada set sostres sota terra, d'on ella ni jo jamai apareguem. I si és cert ço que jo dic, i aquell, persuadit pel dimoni (per sostraure i privar de tan gran bé als qui estan presents) diu

mentida, també sia castigat, i de tots coneguda sa malícia».

Tantost el devot senyor meu hagué acabat son discurs, quan el miserable agutzil caigué com un sac, i donà tan bell cop en terra, que tota l'església féu ressonar; després començà a bramar i traure bromera per la boca, i posar-la torta, i fer ganyotes amb la cara, espeternegant i revolcant-se d'ací d'allà pel paviment. El bullici i cridòria de la gent era tan gran, que no s'oïen els uns als altres. Alguns d'ells, ben espantats i estemordits, deien: «Déu el socorri i valgui»; els altres: «molt bé que li està, puix tan fals testimoni al·legava». Finalment, alguns qui allà estaven, a parer meu, no sens gran temor, s'hi acostaren, i trabaren-li les mans, amb les quals donava força colps de puny als qui tenia prop; d'altres li subjectaven les cames, tenint-lo molt fortment aferrat, perquè no hi hauria mula guita al món qui tan furioses coces gités. I així estigué una bella estona, que més de quinze homens tenia dessorbre, i a tots els trompejava de valent, i per poc que es distraguessin omplia'ls de dits els morros.

Entretant el senyor comissari mon senyor estava a la trona agenollat, alçades les mans i els ulls al cel, i talment transportat en la divina essència que els planys i crits i brogit que feien en l'església no

bastaven a treure'l de sa divina contemplació. Aquells bons homes van acostar-s'hi, i après d'haver-lo despertat li suplicaren que volgués socórrer aquell pobre home qui anava morint-se, i que no fés cabal de les coses passades ni de les seves males paraules, puix que n'havia ja rebut el gallardó; mes, si alguna cosa podia fer-hi, per lliurar-lo del perill i passió que soferia, que ho fés per amor a Déu, tant més que ells veien clara la culpa del culpable, i la veritat seva i bondat, per quant a sa demanda i venjança Déu no retardà el càstig. El senyor comissari, com aquell qui es deixondeix d'una dolça son, va mirar-los, i mirà al delinqüent i a tots els qui el voltaven; després, molt pausadament els digué: «Bona gent, vosaltres mai no havíeu de pregar per un home en qui Déu tan singularment s'ha assenyalat. Però puix el mateix Déu nos mana de no tornar mal per mal i de perdonar les injúries, amb confiança podrem suplicar-li que complexca ço que'ns mana, i vulga sa Majestat perdonar aquest qui l'ha ofès, posant obstacle a la seva santa fè. Anem tots a suplicarlo-hi.»

Aleshores, baixant de la trona, els encomanà de pregar molt devotament nostre Senyor que tingués a bé de perdonar aquell pecador i restituir-li la seva salut i bon sentit, llançant fora d'ell el dimoni,

si sa Magestat havia permès que, per son gros pecat, li hagués entrat dins el cos. Tothom s'agenollà, i davant l'altar amb els clergues posaren-se a cantar amb veu baixa una lletania; i venint el comissari mon senyor amb la creu i l'aigua beneita, après d'haver cantat un xic sobre l'agutzil, alçades les mans al cel, i amb els ulls que quasi no se n'hi veia sinó una mica de blanc, començà una oració tan llarga com devota, amb la qual féu plorar tota la gent (com així sol succeir en els sermons de la passió de predicador i auditori devot), suplicant Déu nostre Senyor que, puix no volia la mort del pecador, sinó la seva vida i penediment, en aquell, guiat pel diable i persuadit de la mort i pecat, volgués perdonar-lo i donar-li vida i salut, perquè s'arrepentís i confessés els seus pecats. Fet açò, manà que li portessin la butlla, i posà-la-hi damunt el cap, i tot seguit el pecador de l'agutzil començà poc a poc a trobar-se millor i tornar en sí. En acabat que hagué recobrat sos sentits, es llançà als peus del senyor comissari, i demanant-li perdó, confessà no haver dit allò sinó per boca i manament del dimoni; la una per fer-li a ell ofensa i venjar-se de la ira, i l'altra i més principal, perquè el dimoni rebia una greu pena del bé que allà pogués fer-se prenent la butlla. El comissari senyor meu el perdonà, i feren les paus

entre ells; i tanta fôu la pressa que es donaren a prendre la butlla, que quasi no hi hagué ànima vivent en tot el poble sens ella, marits i mullers, fills i filles, servents i serventes. S'escampà la nova del fet per els pobles veïns, i a l'arribar-hi nosaltres no calia sermó ni anar a l'església, perquè a la posada la venien a prendre, com si fossin peres que es donessin de franc. De manera que, en deu o dotze pobles d'aquells encontorns on anàrem, despatxà mon senyor comissari altres tantes mil butlles sense sermonejar.

Jo us confesso la meva fluixedat, puix com féu la susdita prova també vaig quedar-me esglaiat, i creguí, com molts d'altres, que així era. Però veient després les burles i grans rialles que el meu senyor i l'agutzil treien i feien d'aquell negoci, coneguí com havia estat enginyat per mon manyós i perspicaç senyor; i, encara que criatura, va fer-me molta gràcia. Finalment, estiguí amb aquest mon quint senyor prop de quatre mesos, en els quals també vaig passar molts afanys.

CAPÍTOL XX

Com Llätzer féu de criat d'un pintor, després d'aiguader i d'agutzil, i finalment, fent de nunci, prengué per muller la criada d'un arxipestre.

APRÉS d'açò, vaig col·locar-me amb un pintor de panderos, per moldre-li les colors, i així mateix haguí de passar mil calamitats. Essent ja aleshores tot un fadrí, entrant-me'n un dia a l'església major, un capellà d'allà va prendre'm a son servei, i posant a ma disposició un ruc, quatre càntirs i un fuet, comencí de repartir aigua per la vila.

Fóu aquest el primer graó que vaig muntar per arribar a aconseguir la bona vida. Jo donava cada dia al meu senyor trenta morabetins dels guanyats, els dissabtes tot el guany era per mi, i tot el que entre setmana passava dels trenta morabetins. Va anar-me tan bé en mon ofici, que al cap de quatre anys d'exercir-lo, procurant arreconar açò que guanyava, havia avançat per vestir-me molt

honradament de roba vella, de la qual comprí un gipó de cotonina vell, una jupa pelada oberta i troçada de màneges, una capa qui havia estat frisada, i una espasa de les velles més antigues de Cuéllar. Veient-me jo aleshores en hàbit d'home de bé, diguí al meu senyor que s'encarregués de son ruc, perquè no volia seguir més aquell ofici.

Eixint-me del capellà, volguí servir per saió d'un agutzil: però no vaig fer-hi gaire temps, per semblar-me un ofici perillós, i sobretot, perquè una nit alguns malfactors qui estaven a sagrat nos empaïtaren, a mi i al meu senyor, a colps de roc i bastonades. El meu senyor, qui es deturà, n'eixí amb les mans al cap, però a mi no em tocaren l'esquena. Amb açò vaig avorrir el tracte; i pensant en quina manera de viure m'establiria per tenir repòs i arreconar alguna coseta per la vellesa, volgué Déu il·luminar-me i posar-me en camí d'un ofici profitós; doncs, amb l'ajuda d'amics i persones nobles, tots mos afanys i fadigues fins aleshores soferts fóren recompensats amb l'obtenció d'açò que jo havia basquejat, ço és, un ofici reial, puix veia que no hi havia ningú qui prosperés fora d'aquells qui el posseeixen; en lo qual avui per avui jo visc i l'exercesc pel servei de Déu i de la gent. Doncs és, que tinc el càrrec de pregonar els vins que es venen

en aquesta ciutat, i en els encants i coses perdudes; acompanyar als qui pateixen persecucions per justícia i declarar en altes veus llurs delictes: só nunci, parlant en plata. Açò m'és anat tan bé, i me'n he valgut així fàcilment, que quasi totes coses atanyents a l'ofici passen per les meves mans; tant que en tota la ciutat el qui ha de donar vi a vendre, o qualsevol altra cosa, si Llätzer de Tormes no hi intervé, fan compte de no guanyar res.

En aquest temps, veient la meva bona manya i manera de viure, tenint notícia de ma persona el reverent arxipestre de Sant Salvador, puix li pregonava sos vins, em proposà casar-me amb una serventa que ell tenia; i considerant que d'aital persona no podia venir-me sinó bé i favor, resolguí fer-ho, i m'hi vaig casar, que fins ara no n'estic gens penedit; perquè a més d'ésser bona per casa, i diligent i servicial, jo trobo en el meu senyor arxipestre tota protecció i ajuda. Ell sempre, al cap de l'any li dóna, a tongades, a la ratlla d'una càrrega de blat; per Pasqua la carn, i de tant en tant el parell de de pans beneïts, i les calces velles que déixa. Féu-nos llogar una caseta tocant a la seva; els diumenges i quasi totes les festes, anavem a menjar a casa d'ell.

Emperò males llengües, que ja mai en manquen, no ens déixen viure, dient no sé què; i bé sé que veuen la meua dona

anar-li a fer el llit i la cuina. Però Déu els beneeixi, doncs van errats de mig a mig; perquè a més de que no és ella dona qui faci plat d'aqueixes burles, el meu senyor m'ha promès una cosa que jo crec la complirà. En tant que un dia va parlar-me llargament davant ella, i va dir-me: «Llàtzer de Tormes, el qui fa cabal de ço que males llengües diuen, jamai prosperarà. Et dic açò perquè no m'estranyaria que algú murmurés de veure entrar i sortir la teva muller de casa meva. Ella hi entra molt a ta honra i seva, i açò t'ho puc assegurar. Per tant, no facis cas de quant poden dir, mas pensa a ço que te'n pervé, vull dir, a ton profit.—Senyor, li responguí, jo he fet propòsit d'acostar-me a la gent de bé. Veritat és, que alguns de mos amics me'n han parlat de sobres.» Aleshores la meva muller jurà i perjurà tant respecte d'ella, que jo tinguí pòr que la casa no s'enfonsés amb nosaltres. Després, es posà a plorar, tirant mil malediccions contra el qui en malparlava. Emperò jo per l'un costat i mon senyor per l'altre, diguérem-li tantes coses i tant li ator-garem, que a la fi deixà de plorar, fent-li jo jurament que jamés de ma vida li retrauria res d'allò, i que m'era plaent que continués servint a mon senyor, puix estava ben segur de sa bondat.

Així quedàrem tots tres ben avinguts.

I fins ara ningú no ens ha sentit parlar més d'aquell fet; així com veig que algú me'n vol parlar, barrant-li el pas, li dic: «Mirau, si s'ou mon amic, no em digau res qui em dóni pesar; ja que no tinc per amic meu al qui em dóna penes, sobretot si em volen indisposar amb la meua muller, qui és la cosa del món que tinc en major estima, i l'estimo més que a mi mateix; i per ella Déu em fa mil mercès i major bé que jo no meresc, doncs jo juraré que és ella tan bona dona com és cert que viu dins les portes de Toledo; i aquell qui altra cosa em digués, jo em mataré amb ell.» D'aquesta manera no em diuen res, i jo tinc la pau dintre casa.

Fóu açò en el mateix any que el nostre victoriós Emperador entrà en aquesta insigne ciutat de Toledo, on tingué corts, i s'hi féren grans demostracions d'alegria i festes, com haureu oït en altra part.

CAPÍTOL XXI

Com Llätzer féu coneixença amb uns alemanys qui anaven en companyia de l'Emperador.

EN aquest temps jo estava en ma prosperitat i en el pinacle de tota bona fortuna. I com sempre duia sobre meu una bona carabaceta i alguns bons fruits de la terra, per mostra de çò que pregonava, vaig guanyar-me tants d'amics i senyors, així naturals com forasters, que per tot arreu on arribava no hi havia per a mi porta tancada; i de tal manera em veia afavorit, que ben segur que si aleshores matés un home, o que em succeís algun fort desastre, trobaria tot-hom de part meva, i tindria en aquells meus senyors tota protecció i ajuda.

Perçò ja mai no els deixava amb la boca seca, cuidant portar-los amb mi a lo millor que jo havia cridat per la vila, on solíem fer la bona i liberal vida i disbauxa: tant, que ens succeí més d'una vegada entrar en els nostres peus i sortir

en els dels altres. I lo més bò era, que en tot aquest temps, malviatge si Llàtzer de Tormes gastava un diner ni li consentien gastar; mes si alguna vegada a posta, ficava jo mà a la bossa, fent semblant que ho volgués pagar, ho prenien com a un afront, i mirant-me amb certa fellonia, encara em reptaven dient: «*Nicht, nicht,* (fugiu, fugiu), *Asticot, lanx;*» volent dir que allà on ells estaven ningú no havia de bestraure res.

Amb tant, jo tot m'hi fonia darrera de aquella gent, perquè ja no solament açò, mas de pernils de carnsalada i troços de peus de moltó cuits en aquells cordials vins, amb molta de la fina espècia, i de sobres de cecines i de pà, m'omplenaven la falda i la pitrera cada vegada que ens ajuntavem; de manera que en tenia a casa per menjar a més no poder jo i la meva dona tot una setmana.

Em recordava, en aquestes fartaneres, de la fam d'altres jorns, i lloava Déu i feia-li mercès infinides, que així van les coses del món, *com els uns ploren, els altres riuen*. Emperò com també solen dir: *Tot bé qui no vé de Déu es fón com es fón la neu*, així va passar-me a mi, ja que es mudà la gran Cort, com és costum; i al partir aquells meus grans amics molt em pregaren perquè me'n anés amb ells, que farien que no hagués de basquejar més. Emperò recordant-me del proverbi

qui diu: *Més val tenir que haver de pene-
dir*, agraint-los llur bon desig amb mol-
tes abraçades i tristor em despedí d'ells.

I certament, no hagués jo estat casat,
amb ells me'n anava, per ésser gent qui
molt bé s'avenia amb el meu gust i condi-
ció. Perquè porten ells molt plaent
vida, no gens bufats, no presumits, sens
escrúpol ni escarafalls d'entrar a qual-
sevol taverna, barret en mà, si el ví s'ho
mereix, gent franca i honrada, i tal i tan
ben proveïda, que no en demanaria ja
mai d'altra a Déu com bona set jo tin-
gués. Però l'amor de la muller i de la
pàtria, que ja tinc per meva, puix com
diuen: *la patria sempre tira*, va deturar-
me. I així vaig quedar-me en aquesta
ciutat, si bé molt conegut de tots els qui
hi habiten, amb gran soledat dels amics
i de la vida cortesana. Molt de bon grat
hi estiguí, amb major augment d'alegria
i llinatge, per lo naiximent d'una molt
gentil filla que en aquest entremig
ma muller infantà, fins a tant que a la
fortuna li semblà haver-me molt oblidat,
i ésser just tornar-me a mostrar sa irada
i severa cara ferrenya i aigualir-me aquests
pocs anys de saborosa i reposada vida
amb altres tants d'afanys i amargosa
mort. O gran Déu! I qui podrà escriu-
re un tan desastrat infortuni, i succés
tan sens ventura, que no deixi en repòs
el tinter, posant la ploma a sos ulls?

INDEX

Pàgs.

PROLEG (DEL TRADUCTOR)	5
PROLEG (DE L'AUTOR)	7
CAPÍTOL I.—Conta Llätzer la seva vida i de qui fóu fill. Amors d'Antònia Pèrez, sa mare, amb el negre Zayd.	11
CAPÍTOL II.—Com Llätzer fou posat al servei d'un cec. Quina llei d'home era aquest. Les males passades que amb- dós es jugaven	15
CAPÍTOL III.—De les diferents maneres i ardits de què es valgué Llätzer per beure's el vi del cec, rebent-ne, però, a la fi, un sever càstig	20
CAPÍTOL IV.—Com un raïm fóu ràpida- ment desgranat. La salsitxa conver- tida en nap, i les conseqüències que portà.	25
CAPÍTOL V.—On tracta de l'infortunat salt que Llätzer féu fer al cec	31
CAPÍTOL VI.—Com Llätzer entrà al ser- vei d'un clergue, i de la molta fam que li calgué passar	34
CAPÍTOL VII.—Un calderer va fer-li un molt gros servei	40
CAPÍTOL VIII.—Com Llätzer es decideix a fer de rata	44
CAPÍTOL IX.—Com el pobre Llätzer fou pres per serp, i sens pensar-ho és des- cobert, castigat i acomiadat	50

CAPÍTOL X.—Com Llätzer es colocà amb un escuder, i d'açò que li'n succeí.	55
CAPÍTOL XI.—El dinar passat per alt .	58
CAPÍTOL XII.—El llit de l'escuder. El sopar també diferit, i per què. La mala nit. L'espasa de l'escuder	61
CAPÍTOL XIII.—Llätzer convertit en proveïdor de l'escuder	65
CAPÍTOL XIV.—Un peu de vaca servint a diferents salses. La bossa de l'escuder que no serveix per a res	69
CAPÍTOL XV.—De les engúnies que l'escuder i Llätzer passaren per un ban del Consell de la ciutat. Déu els deixà veure un real	73
CAPÍTOL XVI.—Per quina raó l'escuder es trobava a Toledo. Relació que fa dels seus béns i de les seves aptituds, les quals de res no li servien	78
CAPÍTOL XVII.—Com fôu interrompuda la relació de l'escuder. Inventari de sos mobles. Planta a Llätzer en sec.	83
CAPÍTOL XVIII.—Com Llätzer es posà a servir un frare de la Mercè, i aviat el deixà.	87
CAPÍTOL XIX.—Com Llätzer va col·locar-se amb un publicador de butlles .	88
CAPÍTOL XX.—Com Llätzer féu de criat d'un pintor, després d'aiguader i d'agutzil, i finalment, fent de nunci, prengué per muller la criada d'un arxipestre	97
CAPÍTOL XXI.—Com Llätzer féu coneixença amb uns alemanys qui anaven en companyia de l'Emperador	102

2 ptes.

LABORATORY NOTES